

HASAN TAHSİN VE “İLK KURŞUN” ÜZERİNE BİR LİTERATÜR ANALİZİ

Mithat Kadri VURAL*

Öz

Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Paris Konferansı'nda alınan karar gereği 15 Mayıs 1919 günü İzmir şehri, Yunan ordusu tarafından işgal edilir. İşgal sırasında yaşanan kargaşa bir anda Osmanlı ve Batı kamuoyunun gündemine oturur. Sabah saatlerinde rıhtıma çıkan Yunan birlikleri, Saat Kulesi ve Sarıkışla'yı geçip Kemeraltı girişine geldiğinde bir veya bir kaç el silah sesi duyulur. Bunun üzerine Yunan askerleri; kışlaya, hükümet konağına ve alana bağlanan caddelerle, binalara ateş etmeye başlamış, Yunan askerlerinin açtığı ateş sonucunda çok sayıda Müslüman hayatını kaybetmiştir. Yaşananlardan dolayı ilk kurşun veya kurşunların kaynağıyla ilgili tartışmalar resmi raporlara girmiştir. Milli Mücadele yılları dâhil uzun bir dönem Türkiye'de, Kurtuluş Savaşı'nın İzmir'de Yunan askerlerine karşı atılan “ilk kurşunla” başladığı yönünde bir tarihsel anlatıya başvurulmamış, dolayısıyla “ilk kurşunu” kimin attığı ile ilgili de herhangi bir isim 1940'lara kadar da telaffuz edilmemiştir. Özellikle 1960'lardan sonra Hasan Tahsin (Osman Nevres) ismi ile birlikte “ilk kurşun” kavramı da tarih anlatımına eklenmiştir. Bu çalışma “ilk kurşunu” kimin nerede attığından ziyade; Hasan Tahsin'in attığını öne süren tarihsel anlatımın referansı kabul edilen eserleri ve bu eserlerde sunulan tarihsel kanıtları kritik etmeyi, öte yandan ise Hasan Tahsin ve “ilk kurşun” etrafında dönen tartışmaların tarihsel serüvenine bakmayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Hasan Tahsin, İlk Kurşun, Osman Nevres, Anıt Adam, İzmir

Abstract

A Literature Analysis on the Issue of Hasan Tahsin and “The First Bullet”

At the end of the First World War, the Greek army following the decision taken at the Paris Conference on 15 May 1919 occupied Izmir. The unrest during the occupation suddenly appeared on the agenda of the Ottoman and Western public. When the Greek troops arrived at the quay in the morning, went through the Clock Tower and the Yellow Barracks and arrived at the entrance of Kemeralti, one or more shots were heard. Thereupon, the Greek soldiers first started shooting at the streets, the buildings connected to the area, the Government House and the Yellow

* Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Buca-İZMİR
E-posta: mithat.vural@deu.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3900-7109>
(Makale Gönderim Tarihi: 21.05.2019 - Makale Kabul Tarihi: 25.06.2019)

Barracks, and as a result of the fire set by the Greek soldiers, many Muslims lost their lives and in a short time the occupation led to great chaos. A long period of years in Turkey, including the National Struggle period, there was no indication of a historical narrative that the War of Independence begun in Izmir with "the first bullet" against the Greek troops. Therefore, no name had been mentioned about who was the first to open fire until 1940s. Especially after the 1960s, the concept of "the first bullet" was added to the historical narrative with the name of Hasan Tahsin. This study, on one hand, aims to criticize the works considered references for the historical narrative on the issue that Hasan Tahsin was the first to open fire and the historical evidences presented in these works, rather than who was the first to open fire. On the other hand, this study aims to analyze the historical adventure of the discussions around Hasan Tahsin and "the first bullet".

Keywords: *Hasan Tahsin, The First Bullet, Osman Nevres, Monument Man, Izmir*

Giriş

İzmir'de Yunan askerlerine karşı "ilk kurşunun" nerede, ne zaman ve kim veya kimler tarafından atıldığı konusunda farklı görüşler ve ifadeler mevcuttur. Dönemin Osmanlı bürokrasisinin, kaleme aldığı resmi raporlarda her ne kadar "ilk kurşunu" atanın kimliğinin meçhul olduğu belirtilse de, biraz da olayların sorumluluğunu karşı tarafa yıkmak için ilk atışın muhtemelen bir Rum tarafından yapıldığı ileri sürülmüştür¹. Bunun yanında Yunan askerleri tarafından sebepsiz yere kışlaya ateş açıldığı da dile getirilen bir diğer ihtimal olmuştur. TBMM'nin 15 Mayıs 1920 tarihli oturumunda söz alan Mersin mebusu İsmail Safa Bey işgal günü İzmir'de bulunduğunu belirterek; Rumlarla birlikte, Yunan askerlerinin işgal amacıyla kışlaya doğru hareket ettiği sırada bir silah patladığını, silah patlar patlamaz Yunan askerlerinin sokakta kimi gördüyse süngülediğini söylemektedir². İşgal sırasında yaşananlara tanık olan, Mektebi Sultani öğretmenlerinden Ahmet Talat Onay da; "*sarhoş bir Rum'un sevincini ilan eden küçük tabancasının bütün İzmir fecayinin uğursuz başlangıcı*" olduğunu öne sürmektedir³.

İşgal günü yaşanan hadiseler üzerine Yüksek Konsey; İngiltere, Fransa, İtalya ve Amerika delegelerinden teşkil edecek bir araştırma komisyonu kurulmasını kararlaştırır. Komisyona ifade veren Yunan yetkililerin, kışla penceresinden kendi üzerlerine ateş açıldığını ileri sürmesi üzerine, Osmanlı bürokratları ne kışlanın penceresinde ne de başka bir yerden Yunan askerleri

¹ İşgal sırasında kışlada bulunan 17. Kolordu Komutanı Ali Nadir Paşa'nın Harbiye Nezareti'ne yazdığı rapor için bkz. *İzmir Fecayii*, b.y., t.y., s.13-14. Vali İzzet Bey'in ifadesi için bkz. BOA, DH.İ.UM. EK, 66/12. Ayrıca Mıntıka Müfettişi Yüzbaşı Ziya Bey'in raporu için bkz. Bayar 1997, VI, s. 198.

² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:1, Cilt 1, İctima Senesi: 1, Onaltıncı İctima, (15.5.1336 Cumartesi), 1959, s. 309-312.

³ Onay 2004, s. 57.

üzerine ateş açıldığı iddiasını kesinlikle reddetmişlerdir⁴. 175 tanığın ifadesine başvuran komisyonun hazırladığı raporda ise; ilk atışın failinin katiyen tespit edilemeyeceği, buna karşılık ilk atış sonrasında Yunan askerleri tarafından yayılım ateşi açıldığı belirtilmektedir⁵.

İşgal sırasında İngiltere Bölge Kontrol Subayı olarak görev yapan Ian Smith; ilk çatışmanın başladığı yer olarak, genel anlatının dışına çıkarak rıhtımı işaret eder. Smith'in raporunu dikkate değer kılan bir diğer nokta ise Hasan Tahsin'den söz ediyor olmasıdır. Ancak Hasan Tahsin'in Yunan müfrezesinin evine girmesi üzerine çıkan çatışmada süngülenerek öldürüldüğü öne sürülmüştür⁶. Rapordaki Hasan Tahsin ile ilgili bilgi, 13 Haziran 1919 tarihli İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti tarafından Osmanlı sulh murahaslarından Tevfik Paşa'ya takdim edilen muhtıra metninde yer alan; "*Hukuk-ı Beşer Gazetesi* sahip ve *Ser-muharriri Tahsin Recep Bey ikametgâhında şehit edilmiştir*" ifadeleriyle de örtüşmektedir⁷. Bu arada Mıntika Müfettişi Yüzbaşı Ziya Bey'in raporunda ise; "*Hukuk-ı Beşer gazetesi sahibi olup Kordon üzerinde parça parça edilmek üzere suretiyle şehit edilen Tahsin Recep Bey...*" ifadesi yer alır⁸. İşgal döneminde Yunan Matbuat Kaleminde müdür ve sansür memuru olarak görev yapan Mihail Rodas da anılarında, 15 Mayıs akşamı Hasan Tahsin'in cansız bedeninin İzmir'deki askeri karargâh önünde bulunduğunu ifade etmesine rağmen "ilk kurşun" ile ilgili daha çok İtalyanları sorumlu gören farklı bir senaryodan bahsetmektedir⁹.

Olay anında kışlanın ön kapısına bakan şirket ofisinin balkonunda yaşananları izleyen Charlton Whittall'e göre ise ilk silah atışı kışladan değil kahvehaneden gelmiştir¹⁰. İtalyan yetkililerin tuttuğu raporlarda, ilk ateşin kim tarafından atıldığı konusunda herhangi bir bilgiye yer yoktur¹¹. Buna karşılık Yunan kaynakları ise Efsun taburuna hükümet konağı meydanına geldiğinde, ansızın hükümet dairesinden, kışladan ve civar evlerden ateş açıldığı iddiasındadır. Bu arada Türk basınında; işgal ve sonrasına dair birçok ayrıntıyı içeren, görgü tanıklarının aktardıklarından oluşan yazı dizileri ve makaleler yayımlanmıştır. Bu tür yayınların hiçbirinde Hasan Tahsin'in "ilk kurşunu" attığı söylenmediği gibi "ilk atış" muamma olarak kalmıştır. Bütün bunların yanında Hasan Tahsin isminin geçtiği haberlerde ise sadece "kargaşalık esnasında şehit

⁴ Turan 1991, s. 704.

⁵ Ediz 2015, s. 196-208.

⁶ İnal 2014, s. 1212.

⁷ *İzmir Fecayii*, b.y., t.y., s.28-32.

⁸ Bayar 1997, VI, s. 198.

⁹ Rodas 1950, s. 57-70. Yunanca metinden çeviri Gürkan Yellice tarafından yapılmıştır.

¹⁰ F.O.608/104/4, No: 14241, Rapor No: 21. Aktaran Ediz 2015, s. 158.

¹¹ Çelebi 2000, s. 13.

düştüğü” belirtilmektedir¹². Diğer yandan Ahenk gazetesi başyazarı Şevki Bey ise Celal Bayar’a yazdığı mektupta “ilk kurşunu” Saatçi Aziz Efendi’nin attığını ileri sürer¹³. Üsteğmen Germencikli İbrahim Bey¹⁴ ile idadi talebesi olan Arap Rasim’in de isimleri ilk kurşunu atanlar arasında geçmektedir¹⁵. Daha da ötesi “ilk kurşunu” hapisneden bırakılan birinin attığına dair tanıklıklar da mevcuttur¹⁶.

Bütün bu “belirsizliğe” rağmen “Hasan Tahsin’in ilk kurşunu atarak Milli Mücadeleyi başlattığı” yönündeki yaklaşım zamanla tarihsel bir doğruya dönüşecektir. Bu süreçte tarihçilerden çok gazeteciler, edebiyatçılar, siyasiler ve bürokratlar önemli rol oynamıştır. Hasan Tahsin ile ilgili anlatının kabul görmesinde özellikle dört eser dikkat çekmektedir. Bunlar; Rahmi Apak’ın *İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, Zeynel Kozanoğlu’nun *Anıt Adam Osman Nevres “Hasan Tahsin”*, Nurdoğan Taçalan’ın *Ege’de Kurtuluş Savaşı Başlarken* ve Bilge Umar’ın *İzmir’de Yunanlıların Son Günleri* adını taşıyan eserlerdir. Bu çalışma, “Hasan Tahsin’in ilk kurşunu attığının” referansı olarak gösterilen adı geçen yayınlara eleştirel bir yaklaşımla yeniden bakmayı amaçlamaktadır.

1. Rahmi Apak’ın “İstiklal Savaşı’nda Garp Cephesi Nasıl Kuruldu” Adlı Eserinde “İlk Kurşun” Meselesi

1942 yılında ilk baskısı yapılan *İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu* adlı eserde, Yunan askerlerine karşı Hasan Tahsin’in “ilk kurşunu” attığı iddiası neredeyse ilk defa dillendirilmiş, ardından da birçok yayında Rahmi Apak’ın eseri referans gösterilerek “ilk kurşun” ve Hasan Tahsin arasında bilinen ilişki kurulmuştur. Ancak; Apak, eserinde tek bir anlatıdan bahsetmez, ilk kurşunun atılma anı ile ilgili farklı bir anlatıyı da aktarır. İlginç olan ise birçok araştırmacının “ilk kurşunla” ilgili metinde aktarılan diğer olasılığı göz ardı ederek son derece “seçici” davrandıklarıdır. Rahmi Apak’ın eserinde yer alan ve Hasan Tahsin ile ilgili iddiaların kanıtı olarak gösterilen ifadeler aynen şöyledir: “*Efsun taburu, üstü otel ve altı kahve olan ve adına Askeri Otel denilen binanın önüne geldiği vakit otelden bir silahın patladığı işitildi. Bu silah sesi üzerine tekmil Efsun taburu yüz geri ederek darmadağın rıhtımdaki toplanma noktasına doğru kaçmaya başladı. Bu kaçış görülmeye*

¹² Ahenk, 18 Mayıs 1919.

¹³ Bayar 1997, VI, s. 48-51. Celal Bayar ise yıllar sonra 1975’de Tuncer Baykara’ya 15 Mayıs günü yaşananlarla ilgili her türlü bilgiyi alabilecek durumda olduğunu ancak kendisine Hasan Tahsin ile ilgili herhangi bir bilgi ulaşmadığını ifade eder. Baykara 2005, s. 61.

¹⁴ Okurer 1970, s. 174-175.

¹⁵ Öklem, “H. Tahsin Evinde Öldürülmüştür”, *Ege Ekonomi*, 24 Ocak 1973.

¹⁶ Berber vd. 2013, s. 22.

layıktı. Efsunların püskülleri, ufki bir vaziyette arkalarında uçuyordu. Bu silahı Hasan Tahsin isminde bir gencin patlattığını ve kendisini de orada Yunan askerlerinin öldürdüğünü herkes söylüyor”¹⁷.

Apak, “herkes söylüyor” demesine rağmen “herkesin” kim olduğu konusunda herhangi bir açıklamada bulunmaz. Ardından da “ancak” anlamına gelecek başka bir olasılıktan bahseder ve “söylemeyi unuttuğumuz bir nokta var” diyerek kendisi açısından daha gerçekçi ve anlamlı görünen anlatıyı aktarır:

“Kendine emniyet edilen bir zat, gözleriyle gördüğünü ilave eylemek suretiyle bana şunu hikâye etti. Yunan Efsun Alayı tam askeri mahfel önüne geldiği zaman hapisten yeni kurtulup çıkmış olduğunu sandığım genç, uzun ve yağız bir delikanlı, sokağın başına çömeldi. Nişan aldı. İlk kurşunda Efsun alayının sancağını taşıyan uzun boylu, müheykel bir Yunan erini yani sancaktarı yere düşürdü. Yunan sancakçısı kurşunu alnından yemişti. Ben bu manzarayı hükümetin üst kat penceresinden seyrediyordum. Yağız Türk nişancısı daha dört, beş kurşun yani mavzerin mekanizması muhteviyatını boşalttı. Yunan sancaktar muhafız kıtası yere yatmış, mukabele ederken, arkadan Yunan bölükleri rıhtıma doğru kaçtılar, sonra orada tekrar toplanıp mevzie girdiler. Yağız delikanlı beş kurşundan sonra sokağa daldı. İki, üç yüz metre kadar geriledi. Sonra, işittiğime göre, tekrar çömelmiş ve sokak boyunca Yunanlıların üzerine atış yapmakta devam etmiş. Cephaneleri tükenmiş. O esnada civar evin penceresinden yaşlı bir Türk kadınına dönerek:

“Nine gördün ya, yarın ahirette şahidim sen ol. Kurşunum, cephanem tükendi, onun için tüfeğimi omuzladım, geri gidiyorum...”

Eserin devamında Apak; adeta “ilk kurşunu” atanın kendisi için de bu “meçhul” kişi olduğunu gösterecek ifadeler kullanır. “Bu yağız kahraman kimdi? Tek başına bir Yunan alayına karşı koyan, maddi, manevi bütün mes’uliyetleri yüklenerek ilk kurşunu atan bu meçhul kahraman nerededir? Ayrıca Rahmi Apak; Hasan Tahsin, Bergama Cephane Deposu Komutanı Yüzbaşı Nuri, Ayvalık Mıntıka Komutanı Ali Çetinkaya, Albay Bekir Sami ve Ödemiş Jandarma Yüzbaşısı olan Tahir gibi isimleri saydıktan sonra kendi yaklaşımını ortaya koyan şu ifadeleri ekler: “Garp Cephesi Nasıl Kuruldu diye düşünülünce bu büyük mes’uliyeti, silah patlatmak mes’uliyetini ilk önce üzerlerine alan bu simalar gözlerimiz önünde dikilecektir. Fakat bizim sembolümüz daima İZMİRİN YAĞIZ KAHRAMAN DELİKANLISI olacaktır”¹⁸. Başka bir deyişle ifade etmek gerekirse; Rahmi Apak, Garp Cephesinin kurulmasını, Hasan Tahsin yerine “İzmir’in yağız efsunların Yunan Efsun

¹⁷ Apak 1942, s. 11.

¹⁸ Apak 1942, s. 72.

taburuna karşı kendiliğinden ve tek başına silahını çevirmesi” ile başlatır¹⁹. Bu arada “ilk kurşun” heykelinin gerekliliğini de ilk kez Rahmi Apak dillendirmiş ancak bu talebi Hasan Tahsin için değil “meçhul kahraman” için istemiştir: “İzmir Kordonu’na dikilecek taştan bir heykel halinde bu meçhul kahramanın yağız simasını neden temaşa etmeyelim? Köşe başına çömelmış, mavzerini doğrultmuş, yalnız başına bir husumet cihanı kesilmiş, yalnız başına bir devlet kararı vermiş, yalnız başına bir başkumandan, yalnız başına bir ordu olmuş olan bu yağız delikanlıyı Türk ressamlarının fırçaları neden canlandırmasın?”²⁰.

Eser, “ilk kurşun” ve Hasan Tahsin tartışmalarının başlangıcı olduğu gibi “ilk kurşunu” Hasan Tahsin’in attığına dair iddianın da kaynağı haline gelir. Örneğin Yusuf Ziya Ortaç; *Çınaraltı* dergisindeki kapak yazısında Rahmi Apak’ın eserini kaynak göstererek, Hasan Tahsin ile ilgili şu ifadeleri kullanır: “Kordon rıhtımına çıkan Yunan Efsun alayının başındaki mangaya revolverle ateş ederek ilk silahı patlatan ve orada vatan için ölen genç fedai”. Hasan Tahsin’i tanımadığımızdan dem vuran Yusuf Ziya Ortaç, “hani bu kahramanın şehit düştüğü yerde yükselen heykeli?” diye sorar²¹. Rahmi Apak’ın “yağız delikanlı” için istediği “Kordon’a dikilecek bir heykeli” Ortaç, Hasan Tahsin için talep etmektedir. İlginç olan ise Rahmi Apak’ın eserindeki “yağız delikanlının” belki de adı ve sanının belirsiz olmasından dolayı Ortaç’ın hiçbir şekilde dikkatini çekmemesi ve söz konusu yazıya taşınmamasıdır.

Kısa süre sonra ise Yusuf Ziya Ortaç’ın yazısı Cumhuriyet Halk Partisi’nin, Hasan Tahsin ismiyle “tanışmasına” yol açtığı gibi “ilk kurşunu” Hasan Tahsin’in attığına dair kanaate varmasına da neden olur. Ortaç’ın yazısı, 9 Eylül 1942’de “*Hasan Tahsin’i dikkate değer buldum*” notuyla birlikte CHP Genel Sekreterliğine raporlanır. Bunun üzerine Genel Sekreterlik yönetimi, yazıyı dikkate değer bulmuş olacak ki İzmir İl Teşkilatı’ndan; “*Yunanlıların İzmir’i işgalleri sırasında Kordon’da ilk kurşunu atmak suretiyle Türk kanından mevcut kahramanlığın ilk örneğini veren ve bu haksız işgale karşı ilk protestoyu kanıyla yazan Hasan Tahsin hakkında esaslı malumata sahip olmak istediğimizden bu kahraman Türk’ün hayatına dair elde edilecek malumat ve vesikaların Genel Sekreterliğe gönderilmesini rica eder*”²². Böylece bir yandan ilk kez resmi bir metinde Hasan Tahsin’in Kordon’da ilk kurşunu attığı hükmüne varılmış diğer yandan ise artık Hasan Tahsin, biran önce hakkında

¹⁹ Apak 1942, s. 187.

²⁰ Apak 1942, s. 12.

²¹ Ortaç, “Hasan Tahsin”, *Çınaraltı*, II, 6 Eylül 1942.

²² BCA, 490-1-0-0/570-2271-1.

ayrıntılı bilgi sahibi olmamız gereken Milli Mücadele'nin en önemli simalarından birine dönmüştür.

"Bilgi sahibi olma ihtiyacı" ilk kurşunun atılma anı için de geçerli olmuş olacak ki; "yağız delikanlıyla" ilgili Apak'ın ortaya koyduğu anlatı "ilk kurşunun" atılma anıyla ilgili boşluğu doldurduğundan birçok eserde Hasan Tahsin'e uyarlanmıştır²³. Örneğin ilk baskısı 1969'da yapılan *Kutsal İsyân* adlı eserinde Hasan İzzettin Dinamo, "ilk kurşun" anlatısına başvurur. Hasan Tahsin yerine Osman Nevres kimliğinin kullanıldığı eserde; Nevres, Yunan askerlerine önce silah, sonra da bomba atmaktadır:

"Efsun taburu öncüsü, üstü otel ve altı kahve olan adına da Askeri Otel denilen yapının önünden geçiyorlardı Yaya kaldırımında sıralanmış halkın arasından hızla ilerleyen genç gazeteci Osman Nevres ruhundaki dehşetten titreyen eline hâkim olabilmek için diz çöktü ve tam köşe başından Alay Kumandanı İstavriyanopolis'in arkasından yürüyen dağ gibi bayraklarının alınına nişan aldı ve tetiği çekti... Gürbüz bir tabanca sesi bütün bu zafer ve bayram havasını paniğe uğratmıştı. Genç gazeteci, bu panikten yararlanarak hemen yan sokağa sapsınmış, iki üç yüz metre kadar gerilemişti... Genç adam tabancasının kurşunları boşaldıktan sonra yaklaşan Efsunlara cebindeki bombayı da savurdu. Uzun ve kuvvetli kolu ile savurduğu bomba, arkadan gelenlerin hemen yanı başlarında patlayarak onları bir süre durdurdu. Genç adam bu ara bir evin penceresinden kendisini gözyaşları ile seyreden yaşlı bir kadın gördü.

-Nine, gördün ya dedi. Yarın ahirette şahidim sen ol, kurşunum tükendi, onun için geri gidiyorum. Bunu söyleyerek artık büyük kaçışına başlamaya karar verdiği anda sokağın başında bir anda, vızıldayarak birçok kurşun geldi, bunlardan biri kafasında korkunç bir delik açtı; arka üstü düştü, birkaç kez çarpındı, yarı yüzükoyun döndü..."²⁴.

Bazı yayınlarda ise "yağız delikanlı" ile ilgili anlatı Hasan Tahsin'le birleştirilmiş ve ortaya bambaşka bir kurgu çıkmıştır. Anlatıda önce Hasan Tahsin "ilk kurşunu" atar ardından yağız delikanlı devreye girerek "ikinci kurşunu" Yunan askerlerine yöneltir. Şevket Süreyya Aydemir, 1963'te ilk baskısı yapılan "Tek Adam" adlı eserinde; "İzmir İşgal Ediliyor ve İlk Şehit" başlığı altında; "ilk kurşunu genç gazeteci Hasan Tahsin attı" dedikten sonra

²³ Türkmen Parlak'ın eserinde; "ilk kurşunu" attıktan sonra yaralı halde bir süre koşan sonra elli-atmış metre ileride tekrar tökezleyerek yere düşen Hasan Tahsin, gördüklerine üzümlüp hiçkırarak ağlayan yaşlı kadına, "ana Tanrı katında tanışım ol, kurşunum bitti" demiştir. Parlak 1982, s. 342.

²⁴ Dinamo 1986, s. 357.

Hasan Tahsin'i Milli Mücadele'nin ilk şehidi olarak gösterir²⁵. Aydemir, ilginç bir iddia da bulunur ve Hasan Tahsin'i ikinci bir ateşin takip ettiğini ancak bu silahı atanın kimliğinin bilinmediğini söyler. Ardından da ismi bilinmemesine rağmen hikâyesinin İzmirliiler arasında hala dolaştığını ifade eder ve “*bir görgü şahidi şöyle diyor*” diyerek Rahmi Apak'ın eserini kaynak gösterip şunları aktarır:

“Yunan efsun alayı tam askeri mahfil önüne geldiği zaman; genç uzun boylu, yağız bir delikanlı, sokağın başına çömeldi. Silahına davrandı. Nişan aldı. İlk kurşunda efsun alayının bayrağını taşıyan uzun boylu, müheykel bir Yunan erini yere serdi. Yunan sancakçısı kurşunu alnından yemişti. Ben bu hadiseyi Hükümet Konağının üst kat penceresinde seyrediyordum. Yağız Türk delikanlısı daha dört-beş kurşun boşalttı. Yunan sancak muhafız bölüğü yere yatmış, ateş ederken, arkadaki Yunan bölükleri geriye doğru kaçtılar ve oralarda mevzilendiler. Delikanlı o sırada bir sokağa daldı ve kayboldu”.

Aydemir, halk arasında bu hikâyenin sonunun ise şöyle bağlandığını anlatır: “*O sırada civar evlerden birinin penceresinde bakan yaşlı bir kadına bu yağız delikanlı dönmüş ve şunları söylemiş: Nine gördün ya, yarın ahirette şahidim sen ol. Kurşunum, cephanem tükendi; unun için tüfeğimi omuzladım, geriye gidiyorum*”.

Aydemir'in eserinde birçok nokta Rahmi Apak'ın aktardıklarından epeyce farklılaşmıştır. Apak'ın “herkes söylüyor” diyerek aktardığı anlatı, yani Hasan Tahsin'in ilk kurşunu attığı iddiası Aydemir'in kitabında “kesin bir tarihsel doğruya” dönüşmüştür. Aydemir, “ilk kurşunu” Hasan Tahsin'in attığını hiç bir şüpheye yer bırakmadan aktardıktan sonra genel anlatının dışına çıkarak ilk atışı Hasan Tahsin'e “Askeri Otel denilen bir binadan” yaptırmıştır. Bunların dışında ilk atışı, ikinci bir kurşunun takip ettiği öne sürülmüş, bu ikinci kurşun ise Rahmi Apak'ın eserindeki iki alternatif kurgu birleştirilerek “yağız delikanlıya” atılmıştır. “Yağız delikanlının” hapisneden çıkan biri olduğuna dair ifade ise, Aydemir tarafından dikkate alınmamış ve metinden çıkarılmıştır.

Benzer bir anlatı, Samim Kocagöz'ün ilk baskısı 1962'de gerçekleştirilen “Kalpaklılar” romanında da karşımıza çıkmaktadır. 15 Mayıs sabahı Yunan

²⁵ Aydemir 2011, II, s. 75. Hasan Tahsin'in Pasaport iskelesi civarında Yunan askerlerinin üzerine bomba attığını iddiası ilk olarak 15 Mayıs 1922 tarihinde “Anadolu'da Yeni Gün” gazetesinde dillendirilmiş ardından uzun yıllar sonra 1952'de “Tarih Dünyası” dergisinde Tarhan Toker'in kaleme aldığı yazıda Hasan Tahsin'in arka arkaya iki bomba patlattıktan sonra “*Gelsinler geleceklere varsa görecekleri de var, ben buraya onlara yakışır bir istikbal merasimi yapmak için geldim... namussuzlar madem ki o kadar korkacaktınız niçin geldiniz buralara? Ben daha bir kişiyim bu vatanda sizi böyle karşılayacak olan milyonlarca insanın yalnız bir teki...*” dediğini sonra da Yunan askerlerinin açtığı ateş sonucunda hayatını kaybettiğini ifade etmiştir. Toker 1952, “İzmir'in İşgali”, *Tarih Dünyası*, III, 31 Ocak 1952, s. 1153.

askerleri rıhtıma dizilmiş şekilde, alkışlar eşliğinde yürüyüşe hazırlandıkları sırada, Hasan Tahsin “çekilin elimde bomba var” diye bağırır ve kalabalığın içinde sağ elinde bomba, sol elinin işaret parmağını bombanın çengeline takmış olarak fırlar. On adım koştuktan sonra bombayı Efsunların ortasına atar. Ortalık karışır, Yunan askerleri darmadağın olarak kaçarlar. Bu arada nakliye gemisinin güvertesinden bir yaylım ateşi açılır. “*Hasan bir kaç saniye ayakta kalabildi, dudaklarında bir tebessüm ve yüzünde bir rahatlık vardı. Sonra, dizlerinin üzerine düştü. Daha sonra ellerini, avuçlarını açarak kaldırım taşlarını tuttu. Yavaş yavaş yere kapandı. Sanki İzmir’i sımsıkı kollarının arasına almış, yurdunun topraklarına sarılmıştı*”. Hemen ardından bir tüfek patlamış, Yunan bayrağı taşıyan sancaktar alnından vurulup yere yığılmıştır. Nerden çıktığı bilinmeyen bir Türk neferi hükümet konağının köşesine diz çökmüş art arda kurşunlarını Yunan askerlerine doğru boşaltmıştır. Kurşunları bittikten sonra pencereye dönerek “*Bak nine, kurşunlarım bitti onun için geri çekiliyorum. Yarın ahrette sen de şahidim ol.*” dedikten sonra yandaki sokağa girerek kaybolmuştur²⁶.

Yeni Asır gazetesinde Mehmet Fadıl’ın kaleme aldığı “Ege Evliyalari” adlı yazı dizisinde de aynı anlatı bir kez daha kullanılır. Aktarılanlara göre; Yunan askerlerinin askeri gazino önüne geldiklerinde, kara yağız bir Türk delikanlısı görülür. Saçları darmadağın, gözleri hiddetten yanan vaziyette iki elinde iki tabanca, belinde el bombaları vardır. Önce tabancasını ateşleyerek Yunan bayraktarı devirir, ardından da üzerindeki bombaları atar, bu korkusuz genç Hasan Tahsin adında bir Türk gazetecisidir. Efsun Alayı’nın açtığı ateş sonucunda vücudu delik deşik edilmiştir. Ardından ise köşe başında mevzi alan meçhul bir delikanlı mavzerle Yunan Alayı’na ateş etmeye başlar, attığını vuran bu delikanlıyı bir ihtiyar bir Türk anası, araladığı pencere perdesinden seyrediyordur. Meçhul kahraman kendisini izleyen ihtiyar kadını görmüş ve şöyle seslenmiştir: “*Anne şahidim ol! Kurşunum bitti. Bunun için geri dönüyorum. Ama tekrar döneceğiz. Çünkü bu gidişimin bir dönüşü olacak, onların gelişinin bir gidişi olacaktır...*”²⁷.

2. “İlk Kurşun” Anıtı’na Fikri Temel Sağlama Çabası Olarak “*Ant Adam*” Adlı Eser

Hasan Tahsin’in “ilk kurşunu” attığı iddiasının referans kaynaklarından gösterilen bir diğer eser ise Zeynel Kozanoğlu tarafından kaleme alınan *Ant Adam Osman Nevres* “*Hasan Tahsin*” isimli kitaptr. Konak meydanına

²⁶ Kocagöz 1962s. 24-27. “Yağız delikanlı” ile “nine” arasındaki diyalog başka metinlerde de karşımıza çıkmaktadır. Bkz. Büyükarkın 1969, s. 6-7.

²⁷ Fadıl 1967, “Ege Evliyalari”, *Yeni Asır*, 5 Mart 1967.

dikilecek anıtın fikri temelini teşkil etmek için kaleme alınan ve İzmir Gazeteciler Cemiyeti'nin yayını olarak 1972'de basılan eserin satışından sağlanan gelir anıt kampanyasına tahsis edilmiştir. Hasan Tahsin'in, Bükreş hapishanesinden İstanbul'da bulunan kız kardeşine yazdığı bazı mektuplar ilk kez bu eserde yayınlanmıştır. Eser, Hasan Tahsin'in *Hukuk-ı Beşer* gazetesinde 19 Şubat 1919'te yayınlanan, Hasan Tahsin'in ilk kurşunu atmış olabileceğinin kanıtı olarak sunulan "Namus Uğruna" başlıklı yazısıyla başlar. Eserin sunuş yazısında İzmir Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Sabri Süphandağlı, Hasan Tahsin'in "*komünist veya sosyalist olmadığını, onun bir vatansever*" olduğunu özellikle vurgulama ihtiyacı hissedecektir²⁸.

Zeynel Kozanoğlu, Cumhuriyet'in ilk yıllarında Hasan Tahsin isminin tarih anlatısında yer almadığını kabul ederek bu durumu "*yakın tarihimizde cereyan etmiş bir takım olayların ve yürütülmüş faaliyetlerin açığa vurulması ve tartışılmasının sakıncalı görülmesine*" bağlar. Ardından da; gazetelerin, dergilerin, araştırma eserlerinin, tarih kitaplarının, ansiklopedilerin, ders kitaplarının; "*Hasan Tahsin Recep Bey'in İzmir'in işgali günü Yunan askerlerine ilk kurşunu sıkmıştır. Bu aynı zamanda İstiklal Savaşı'mızı başlatan "İLK KURŞUN" dur...*" noktasında birleştiklerini söyler²⁹. Devamında ise bu durumu kanıtladığını iddia ettiği çeşitli gazetelerden alınmış haberleri aktarır. Eserde; İkdam gazetesinin 24 Mayıs 1919 ve 15 Mayıs 1920, Tasvir-i Efkâr'ın 26 Mayıs 1919, İleri'nin 15 Mayıs 1921 ve 15 Mayıs 1923 tarihli nüshalarından alıntılar yapılmıştır³⁰. Kozanoğlu'nun kanıt olarak sunduğu haber metinlerinde, Hasan Tahsin'in ilk gün şehit olanlar arasından isminin geçmesinin ötesinde herhangi bir bilgi yer almamaktadır. Başka bir deyişle gazete haberlerinde ne "ilk kurşun"dan ne de Hasan Tahsin'in "ilk kurşunu" attığından bahsedilmiştir. Bunların ötesinde Zeynel Kozanoğlu; Mıntıka Müfettişi Yüzbaşı Ziya Bey'in Jandarma Genel Komutanlığına yazdığı rapordaki; "*Dördüncü Kolordu Asker Alma Heyeti Başkanı Albay Süleyman Fethi, Kolordu Baş Katibi Şükrü, Kolağası Necati Beyefendilerle Hukuk-ı Beşer gazetesi sahibi olup Kordon üzerinde parça parça edilmek üzere suretiyle şehit edilen Tahsin Recep Bey...*" ifadesini de iddiasına destek olarak sunmuştur³¹.

Kozanoğlu'nun şahit gösterdiği isimler arasında Kazım Özalp de vardır. İzmir'den işgal sabahı ayrılarak Menemen'e geçen Kazım Bey, İzmir'den Bandırma'ya geçmek üzere gelen posta trenine biner. Trendeki yolculardan dinlediklerinden hareketle "*ilk silahı atanın Hasan Recep Bey*" olduğunu kanaat

²⁸ Kozanoğlu 1972, s. 12.

²⁹ Kozanoğlu 1972, s. 37.

³⁰ Kozanoğlu 1972, s. 37-41.

³¹ Kozanoğlu 1972, s. 42.

getirir. "Yakın Tarihimiz" dergisinde "Kazım Özalp Anlatıyor" başlığı altında; "ilk kurşun" ile ilgili şunları söyler: "Yunanlılar rıhtıma çıkarlarken hükümet konağının önünde imiş, Efsunların ve onları karşılayan yerli Rumların tecavüzkar hareketlerini görünce, kendinden geçecek derecede galeyana gelmiş, hemen tabancasını çekip rastgele ateş etmiş ve oracıkta şehit edilmiş... şu halde Milli Mücadele devrini açan ilk silah, İzmir'de Hasan Tahsin Recep ismindeki genç gazetecinin attığı silahtır"³².

"Yakın Tarihimiz" dergisinde 19. sayı ile başlayan ve kim tarafından hazırlandığına dair bir bilgi olmayan bu yazı dizisi Kazım Özalp'ın ağzından yukarıdaki son cümlelerin büyütülerek verilmesiyle başlamıştır. Ancak Kazım Özalp trende yalnız değildir, kendisine Vasıf (Çınar) Bey, Kara Osmanzadelerden Hamdi ve Teğmen Faruk eşlik etmektedir. Doğal olarak trende konuşulandan onların da haberi olması gerekir. Vasıf Bey daha sonra Mustafa Necati ile birlikte Balıkesir'de "İzmir'e Doğru" gazetesini çıkarmıştır. Gazetede İzmir'in işgali üzerine birçok yazı çıkmış olmasına rağmen hiç bir haberde Hasan Tahsin'in "ilk kurşunu" attığından söz edilmemiştir. Hatta daha sonra bu ekip Bandırma'da Yüzbaşı Selahattin ile karşılaşır ve yolculuğa birlikte devam ederler. Yüzbaşı Selahattin'in aktardıklarında da Hasan Tahsin ismi geçmez: "Hep beraber trene bindik, yola düzeldük... Vasıf, Kazım ve Hamdi Beyler ise İzmir fecaatinin Rumların yaptıklarını, Vali Kambur İzzet'in rezaletini ve ihanetlerini, Ali Nadir Paşa'nın alçalışını, Kalem Reisi Fethi Bey'in kahramanca şehadetinin öyküsünü anlatıyorlardı..."³³.

Kazım Özalp'ın 15 Mayıs 1919 gününe ait tek açıklaması bu değildir. İşgal sırasında İzmir'de bulunan Kazım Bey, şahit olduklarını 28 Ocak 1922 tarihli *Vakit* gazetesinde, "Milli Mukavemetimizin Canlı Bir Tarihçesi Kazım Paşa ile Mülakat" başlığı altında yapılan söyleşi de nakleder. Kazım Özalp'ın aktardıklarına göre; Muvaffak Bey'in işgal haberini vermesi üzerine İzmir'in gençlerinden "Necati, Haydar, Anadolu gazetesinden Reşat, Hüseyin Ragıp, Moralizade Halit'in" bulunduğu bir grup idadi mektebinde toplanmıştır. Ancak *Yakın Tarihimiz* dergisinde aynı toplantıya katılan isimlere Hasan Tahsin'de eklenir: "Bütün o kalabalık içinde evvela tanıdık yüzler olarak –sonraları Maarif Vekili olan- Mustafa Necati, Öğretmen Ragıp Nurettin, gazeteci -ve İzmir'in ilk şehidi olan- Hasan Tahsin Recep..."³⁴. Görüldüğü üzere iki metin arasında önemli sayılabilecek bir fark vardır. Henüz daha işgal hatıralarının son derece sıcak ve canlı olduğu 1922 tarihinde Kazım Özalp'ın saydığı isimler arasında Hasan Tahsin olmadığı gibi mülakatın hiç bir yerinde "ilk kurşunla"

³² "Kazım Özalp Anlatıyor", *Yakın Tarihimiz*, Cilt 2, Sayı 19, 5 Temmuz 1962, s.163.

³³ Selçuk 2002, s. 53-54.

³⁴ "Kazım Özalp Anlatıyor", *Yakın Tarihimiz*, Cilt 2, Sayı 19, 5 Temmuz 1962, s. 162.

ilgili herhangi bir ifade de yoktur³⁵. Bu arada Kazım Özalp, 1970’de yayınlanan *Milli Mücadele* adlı eserinde de İzmir’in işgaline değinir. Aslında söz konusu eser 1929-1931 yılları arasında hatırat olarak kaleme alınmış, 1955-1957 arasında bizzat Kazım Özalp tarafından tekrar gözden geçirilerek redaksiyon edilmiştir. Sağlığında yayınlanmayan bu eser ancak Özalp hayatını kaybettikten iki yıl sonra basılabilmektedir. Kazım Özalp bu eserinde de *Vakit* gazetesindeki mülakatında olduğu gibi Hasan Tahsin ve “ilk kurşun” olayından söz etmez, hatta *Vakit* gazetesinde “İzmirli gençler” olarak saydığı isimler ile *Milli Mücadele* adlı eserindeki isimler bire bir aynıdır³⁶.

Ömer Sami Coşar’ın Kurtuluş Savaşını belgelemek üzere 1969-1970 arasında 131 sayı olarak hazırlanıp, Yeni İstanbul gazetesi tarafından ek olarak dağıtılan ve ansiklopedik bir içeriğe sahip olan “İstiklal Harbi Gazetesi” de Kozanoğlu’nun eserinde kaynak gösterilen metinlerdendir. 15 Mayıs 1919 ile 18 Ekim 1919 arasını içeren eser, günlük gazete görünümünde olmasından dolayı olayların yaşandığı dönemde yayınlandığı algısı da doğurmuştur. Bundan dolayı bazı yayınlarda Hasan Tahsin’in “ilk kurşunu” attığının kanıtı olarak gösterilir. 16 Mayıs 1919 tarihini taşıyan nüshada Hasan Tahsin’in fotoğrafı da kullanılarak “İşgalin İlk Kurşunu ve İlk Şehidimiz” başlığı altında Gazeteci Osman Nevres’in Yunan Efsun Alayının sancaktarını revolver kurşunu ile yıktıktan sonra süngü darbeleriyle şehit edildiği yazılır. “Görenlerin anlattıklarına göre” Efsun Alayı Kordon boyunca ilerlerken birden kalabalık yarılmış ve tek başına ileriye fırlayan uzun boylu, siyah elbiseli bir adam elindeki revolver ile peşi sıra kurşun sıkmaya başlamış ve ilk olarak ise Efsun Alayının sancaktarı yıkılmıştır. Ayrıca haberde; olaydan kısa zaman evvel Osman Nevres’in “*olamaz, olamaz böyle kollarını sallaya sallaya giremezler*” ifadelerini kullandığı da yer almıştır. Ömer Sami Coşar’ın yayınında iki nokta dikkat çekicidir. Birincisi Coşar’ın; işgalden önce İzmir’e gelen Osman Nevres’in burada Hasan Tahsin Recep Bey kimliği ile tanınmasına rağmen eserinde Hasan Tahsin yerine Osman Nevres ismini kullanmasıdır. İkincisi ise Hasan Tahsin’in “ilk kurşunu” tramvay caddesi girişi yani Askeri Otel’in önünde değil de Kordon’da attığını ileri sürmesidir. Büyük olasılıkla Coşar, Hasan Tahsin’in cansız bedeninin Kordon’da bulunduğu dair iddiaları dikkate alarak “ilk kurşunu” Kordon’a taşımıştır.

Kozanoğlu; Hasan Tahsin’in “ilk kurşunu” attığına dair iki kişinin şahitliğinden bahseder. Bunlardan birisi İzmir’in ünlü valisi Rahmi Bey’dir. Ancak bu “şahitlik” Rahmi Bey’in doğrudan ifadesine dayanmaz. 9 Eylül 1972’te *Yeni Asır* gazetesinde Yaşar Aksoy tarafından Emekli Tümgeneral

³⁵ *Vakit*, 28 Ocak 1922.

³⁶ Özalp 1988, s. 6.

Mazlum Boysan ile yapılan röportaj "En Yakın Arkadaşının Ağzından, Gazeteci Hasan Tahsin" başlığı altında yayınlanır. 1910'da Paris'ten tanıdığı Hasan Tahsin ile ilgili bilgi veren Mazlum Boysan, "ilk kurşun konusunda tarihe ışık tutacak anılarınız var mıdır?" sorusu üzerine şunları söyler: "İlk kurşunu Nevres atmıştır. Bu olayı gören eski İzmir Valisi Rahmi Bey, İstanbul'da Lebon'da olayı teferruatı ile anlattı. Daha başka subay arkadaşlarım da Nevres'in silahını ateşleyip, en önde Konak'a ilerleyen Yunan'ı vurduktan sonra şehit edildiğini gözleri ile gördüğünü anlattılar"³⁷.

Kozanoğlu ise eserinde yukarıdaki alıntıyı şu şekilde aktarır: "Nevres Bey Merhum'un, Yunanlılar İzmir'e çıkarken ilk kurşunu sıktığını ve onların kurşunlarına hedef olduğunu en az kırk kişiden dinledim... Sonra, Vali Rahmi Bey de, bana, Nevres Bey Merhum'un İzmir'de Yunanlılara ilk kurşunu sıktığı için öldürüldüğünü etraflıca anlatmıştır. Çok iyi hatırlıyorum"³⁸.

İki metin kıyaslandığında Kozanoğlu, bire bir alıntılarda bile gazetede ki metnin dışına çıktığı gibi orijinal metinde yer alan ve anlam açısından son derece önemli olan "Bu olayı gören eski İzmir Valisi Rahmi Bey..." ifadesini kendi eserine taşımamıştır. Çünkü Rahmi Bey'in "ilk kurşunun" atıldığını görmesi mümkün değildir, işgalden önce İzmir'den ayrılarak İstanbul'a gitmiş, bir süre sonra da tutuklanarak Bekirağa Bölüğü'ne konmuştur.

Kozanoğlu'nun "şahit" gösterdiği isimler arasında Hasan Tahsin'i olay anında gören tek kişi Kadri Kemal Sevengil'dir. İşgalden birkaç gün evvel İzmir'e gelen Kadri Bey, kendisini "Şehbal Mecmuasının" İzmir Mümressili Saim Bey'in Hasan Tahsin ile tanıştırdığını söyler. 15 Mayıs sabahı, Yunan askerleri vilayet konağına doğru ilerlerken Kadri Bey ile Saim Bey'in yanlarına Hasan Tahsin gelir: "Çok heyecanlı ve sinirli idi. Büyük bir merakla etrafi gözden geçiyordu. Yunan Müfrezesi parkın içinde ilerliyordu. Önlerinde kır bir ata binmiş, lacivert kostümlü, fötr şapkalı bir Yunan bayrağı taşıyan bir adam vardı... Müfrezeye silahlı olarak bayrak taşıyanın ve süvarinin arkasından yürüyordu. Hasan Tahsin Recep Bey, bu manzarayı görünce bizden ayrılarak on onbeş adım kadar ilerleyip öndeki kalabalığa karıştı. Arkasında biz de yürüdük,, fakat, o daha atik bir hareketle kalabalığın önüne geçerek ilerlemekte olan müfrezenin üzerine elindeki bombayı savurdu... bombanın müfrezenin önünde patlaması süvarinin attan düşmesi ve askerlerin paniğe uğramasına yol açmıştı... Hasan Tahsin Recep Bey'in nasıl şehit edildiğini haliyle göremedik..."³⁹. Filistin Cephesi'nde ve Milli Mücadele'de yer alarak, "Harp Madalyası" ve "İstiklal Madalyasına" layık görülen Kadri Kemal Sevengil'in

³⁷ Yeni Asır, 9 Eylül 1972.

³⁸ Kozanoğlu 1972, s. 135-136.

³⁹ Kozanoğlu 1972, s. 154.

Hasan Tahsin'in Yunan müfrezesine bomba attığını ileri sürmesi gibi son derece önemli ayrıntı, Kozanoğlu tarafından dikkate alınmamış ve "genel tezin" doğruluğu açısından sorun olarak da görülmemiştir. Bunun yanında, Sevengil'in aktardıklarında bayraktarın doğrudan hedef alınması ve vurularak yere düşmesi de yoktur.

Kozanoğlu'nun, bir diğer şahidi ise işgal günü İzmir'de bulunan Yusuf Şenşafak'tır. Şenşafak; ilk kurşunun atıldığı an olay yerindedir, ancak kimin attığını görmemiştir: "*İzmir konağının köşesinde bir çınar ağacı vardır. Askeri kıraathanenin karşısında... biz o tarafa doğru giderken bir silah patladı... o sırada bayrağın yere düştüğünü ben gördüm... Ancak ikinci silahtan sonra bu gencin nereye gittiğini görmedim... Çınar ağacının arkasından ateş eden o genç, silah kullanmasını bilen bir gençti...*"⁴⁰. Yusuf Şenşafak ilk kurşunu atanın Hasan Tahsin olduğunu ise daha sonra duymuştur.

Dolayısıyla Kozanoğlu; Hasan Tahsin isminin geçtiği nerdeyse bütün haber, yazı ve metinleri eserine taşıyarak, buralardaki ifadeleri ve şahitlikleri, ileri sürdüğü iddianın kanıtı olarak sunmuştur. Ancak bütün bu "kanıtlar" arasında Hasan Tahsin'i olay anında gördüğünü ileri süren tek kişi Kadri Kemal Sevengil'dir. Onun dışındaki diğer "tanıklar" olay anına şahit olmamış, daha sonra duyduklarını aktarmışlardır. Resmi belge ve gazetelerde ise sadece Hasan Tahsin'in 15 Mayıs günü hayatını kaybettiği yer almaktadır.

3. Nurdoğan Taçalan'ın Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken Adlı Eserinde Hasan Tahsin ve "İlk Kurşun" Meselesi

İlk baskısı Milliyet yayınları tarafından 1970'de yapılan eserde Milli Mücadele'nin Hasan Tahsin'in "ilk kurşunu" ile başladığı tezinden hareketle Hasan Tahsin'e önemli sayılabilecek bir yer ayrılmıştır. Eserde, Hasan Tahsin'in İzmir'de beraber yaşadığı kız kardeşi Melek Görgün'ün ifadelerine de başvurulmuştur. Tarih boyunca askeri bir harekât olarak incelenen Kurtuluş Savaşı'nın perde arkasında yatan toplumsal, ekonomik ve siyasal sorunları gözler önüne serme iddiasıyla hazırlanan eserde "ilk kurşunun" atılma anı şu şekilde aktarılır: "*Efsunlar, Saat Kulesini ve kışlayı geçip tramvay yolunu izleyerek Kemeraltı'nın girişindeki dar geçide yöneldiler.... Koyu renk elbisesi içinde Hasan Tahsin Recep Bey de var. Tam, Askeri Kıraathane'nin önünde, Kemeraltı Caddesi'nin Konak Meydanı'na bağlandığı yerde duruyordu. Efsunların önündeki yerli Rumlardan kurulu milisler, Askeri Kıraathane'nin en çok 15 metre uzağındalar... Kıraathane'yi geçtikten sonra sağa sapıp Kokaryalı (Güzelyalı) ve Göztepe'ye yönelecekler... Milislerin başında, yerli Rumlardan*

⁴⁰ Kozanoğlu 1972, s. 150-151.

bir Yunan Teğmen var. Fasulya Mahallesi'nde meyhanecilik yapan bir Rum'un oğlu Yani... Atın üzerinde ilerleyen Yani'nin elindeki ucu yere değen büyük bir Yunan bayrağı... İzmirli tanyorlar bu adamı... ve, o gürültü arasında zorlukla duyulabilen bir tabanca sesi... 'Zito Venizelos!...' bağırsıkları kesilmiştir. Bayrakla birlikte atından bir kütük gibi yuvarlanan Teğmen Yani, kanlar içinde yerde yatmaktadır... başlarında Hasan Tahsin olan birkaç Türk, Rumların ardından ileri atılıyor. İlk kurşunu atan Hasan Tahsin Recep ve yanındaki birkaç Türk tabancalarını ateşliyorlar..."⁴¹.

Bu arada Taçalan; olaylar yatıştıktan sonra Hasan Tahsin'in cansız bedeninin ilk kurşunun atıldığı yerden yani Askeri Otel'in önünden yaklaşık olarak 150 metre uzaklıkta olan meydanın deniz tarafında bulunduğunu ileri sürer. Bu durumu ise, Hasan Tahsin'in tabancasını ateşledikten sonra Efsunların ve yerli Rumların peşinden, saldırısını sürdürüp arkalarından koşmuş olmasıyla açıklamaya çalışır. Ancak; Hasan Tahsin'in "ilk kurşunu" atması ve ardından da Efsun askerlerini yaklaşık 150 metre kovalamasıyla ilgili herhangi bir kaynak göstermez. Bunun yanında, Yunan askerlerinin kışlaya saldırısını ve ardından yaşanan kargaşayı Ethem Pekin ve Hamit Erdirik'in anılarına başvurarak aktarır. Ne Pekin ne de Erdirik "ilk kurşunu" Hasan Tahsin'in attığına dair herhangi bir şey söylemez. Mektebi-i Sultani'de öğrenci olan Hamit Erdirik, olayları başından beri okul penceresinde izlemesine rağmen "ilk kurşunu" kimin attığı ile ilgili bir beyanda bulunmaz⁴².

Taçalan; Hasan Tahsin ile birlikte yaşayan kız kardeşi Melek Gökmen ile olaydan yaklaşık 48 yıl sonra 1967'de görüşmüş ve bazı bilgilere ulaşmıştır. Ancak Melek Gökmen, Hasan Tahsin'in "ilk kurşunu" atmış olabileceğine dair somut bir bilgi vermemiştir. Melek Gökmen'in aktardığına göre, Hasan Tahsin, Maşatlık mitingiyle ilgili olarak aradığını bulamadığını, olayların düşündüğü gibi cereyan etmediğini üzüntü içinde anlatmıştır. Hasan Tahsin 15 Mayıs sabahı saat 8'de evden çıktıktan bir saat sonra matbaadaki çıraklardan Albert isimli Yahudi bir çocukla kız kardeşine bir kart gönderir. Kartta; "Evden kat'iyen çıkma. Ben gelinceye kadar bekle. Ben gelemezsem Mr. Vanderzee gelip seni alacak" yazmaktadır. Taçalan'a göre kartta yazılanlar, Hasan Tahsin'in Yunanlılara karşı tabancasını ateşlemeye karar verdiğini göstermektedir⁴³.

İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti'nin kurucusu ve İzmir'in işgaline karşı oluşan direnişin önemli isimlerinden olan Halit Moralı'nın kendisine aktardığı bir anekdot da, Taçalan tarafından Hasan Tahsin'in "ilk

⁴¹ Taçalan 2007, s. 265.

⁴² Taçalan 2007, s. 266-267.

⁴³ Taçalan 2007, s. 261.

kurşunu” atmış olabileceğine dair kanıtla dönüştürülür. 14 Mayıs günü öğleye yakın saatlerde Hasan Tahsin, Moralizade Halit Bey’in yazıhanesine giderek ondan borç para istemiştir. Halit Bey istediği parayı vermiştir. Bakışlarında ve davranışlarında bir gariplik sezinleyen Halit Bey, “*nedir bu halin Hasan Tahsin Bey? İnsanı korkutuyorsun... üzerini arayacağım...*” der ve ardından da üzerinde bulduğu tabancayı alır. Sonra şunu da ekler: “*Kararımızı biliyorsun Hasan Tahsin Bey. İlk kurşunu biz atmayacağız. Aylardır hazırlanan Rumlar, zaten böyle bir fırsat bekliyorlar. Nasıl olsa da onlar işi çıkırından çıkarıp adam öldürmeye başlayacaklar...*”⁴⁴. Ancak Halit Moralı; “ilk kurşun” atıldığı sırada vilayet binasının kışlaya bakan köşesinde olmasına rağmen⁴⁵, ne Hasan Tahsin’in “ilk kurşunu” attığından ne de bunu başka birisinden duyduğundan bahsetmez.

Maşatlık mitinginde Müftü Rahmetullaf Efendi, Ahenk yazarı Şevki Bey, Hasan Tahsin Recep Bey, Hacı Hasan Paşa, Vasıf Bey ve Mustafa Necati gibi isimlerin konuşma yaptığı Taçalan’ın eserinde belirtildikten sonra şunlar eklenir: “*Yıllarca sonra edinebildiğimiz bilgilere göre Belediye Reisi Hacı Hasan Paşa, halkı yatıştırıcı ve işgale boyun eğdirici bir konuşma yapmış, Hasan Tahsin Recep ise halkı direnmeye çağırmıştır*”⁴⁶. Söz konusu bilgi ile ilgili herhangi bir kaynak göstermeyen yazar, Hasan Tahsin’in direniş çağrısı yapmış olmasından yola çıkarak, “ilk kurşunu” atmış olabileceğini ileri sürmektedir. Hâlbuki; mitingde, Vasıf Bey ve Mustafa Necati de konuşmuştur. Ancak yazar, onların konuşmaları ile ilgili bir şey söylemediği için sanki sadece Hasan Tahsin’in direniş çağrısında bulunduğu dair bir anlam ortaya çıkmıştır. Unutulmamalıdır ki işgalden bir gün önce Türk Ocağı’ndaki toplantıda Mustafa Necati: “*Tehlike yaklaştı. Rumlar harıl harıl silahlanıyor ve bir şeyler bekliyorlar. Biz ise kalemlerle, muhtıra ve nutuklarla nümayiş ve alayişle iş görmeğe çalışıyoruz. Bu doğru değildir. Her ihtimale karşı bütün Türklüğün silahlanması icab eder. Ona göre teşkilat yapmalıyız*” önerisinde bulunur⁴⁷. Ancak Mustafa Necati’nin teklifi arkadaşları tarafından yeteri kadar desteklenmez. Bunun üzerine Necati, heyet-i idare azalığından istifa eder. Dolayısıyla direniş çağrısının sadece Hasan Tahsin ile sınırlı kalmadığı açıktır.

⁴⁴ Taçalan 2007, S. 260. Halit Moralı’nın kardeşi Nail Moralı, Hasan Tahsin ile abisi arasındaki diyalogdan haberi olmadığını söyler. Moralı 1976, s. 147. Daha da ötesi henüz daha 15 Mayıs sabahı “ilk kurşun” atılmamışken, adeta olacakları öngörüp Halit Moralı’nın Hasan Tahsin’e “*ilk kurşunu biz atmayacağız*” demesi anakronizme düşüldüğüne dair soru işareti yaratmaktadır.

⁴⁵ Taçalan 2007, s. 287.

⁴⁶ Taçalan 2007, s. 254.

⁴⁷ Öktem 1991, s. 63.

4. Bilge Umar'ın İzmir'de Yunanlıların Son Günleri Adlı Eserinde Hasan Tahsin ve "İlk Kurşun" Meselesi

İlk baskısı 1974'te yapılan eser işgal altındaki İzmir'e odaklanmaktadır. Eserin 7. bölümü "ilk kurşun" ve Hasan Tahsin'e ayrılmıştır. Aslında Bilge Umar'ın "ilk kurşun" meselesine geniş bir yer ayırması, 1973 yılının başında İzmir basınında "Hasan Tahsin heykeli" üzerinden yaşanan son derece sert bir tartışmanın tarafı olmasıyla da ilgilidir. İzmir Gazeteciler Cemiyeti tarafından Kordon'a "Hasan Tahsin ve İlk Kurşun" heykelinin dikilmesi için kampanya başlatılması üzerine Behçet Uz; kendisi gibi eski belediye başkanları olan Reşat Leblebicioğlu, Avukat Hulusi Selek, Avukat Dünder Başar ve Dr. Selahattin Akçicek adına ortak bir bildiri yayınlayarak, Hasan Tahsin adına Konak Meydanı'na dikilmesi tasarlanan heykele karşı çıkar. Ortak bildiriye dikilecek anıtın İzmir'in işgal edildiği gün şehit düşen yüzlerce Türk'e ithaf edilmesi gerektiği belirtilir. Ayrıca Behçet Uz, Hasan Tahsin için "Anıt Adam" ifadesinin kullanılmasını abartılı bulmaktadır: "*Milli Mücadele'de biz yalnız bir Anıt Adam tanırız. O da Atatürk'tür. Onun dışında Milli Mücadele'nin sayısız kahramanları ve mücahitleri vardır. Ancak Anıt Adam sıfatı sadece Atatürk'e layıktır. Şehit Hasan Tahsin için bu sıfatın kullanılması ölçüsüz ve mübalağalı bir davranışı ifade eder*"⁴⁸.

Bilge Umar, 25 Ocak 1973'te Yeni Asır gazetesinde "İzmirli Sizin Gibi Düşünmüyor, Sayın Behçet Uz" başlıklı bir yazı ile cevap verir. Umar, eski belediye başkanlarını 1950'lerin başında Atatürk heykellerine saldıran "Ticanilik" tarikatına benzetir. Söz konusu kişiler öncülüğünde "yapılmamış bir anıt" taşlama modasının yayılmaya çalışıldığını söyler. "Dinleyin eski başkanlar" diyerek, Hasan Tahsin'in, Kurtuluş savaşının ilk şehidi olduğunu, sadece "işgal günü öldürülenlerden biri olarak" tanımlanamayacağını söyledikten sonra şunları da ekler: "*Askeri kıraathaneden bir adam elinde tabancası ile fırlayıp TEK BAŞINA evzon taburunun karşısına geçiyor, Milli Mücadele'nin ilk kurşununu, Kurtuluş Savaşımızı kıvılcımlandıran kurşununu atıyor ve Yunan birliğinin at üstünde ilerleyen sancaktarını alnından vurup, elinde bayrakla yere deviriyor...*"⁴⁹.

Bilge Umar'ın sert ifadelerine karşın, 8 Şubat 1973'te Behçet Uz cevabi bir yazı yayınlar ve itirazlarının "atılan bir taş" değil hatalı gidişi düzeltmeyi amaçlayan bir uyarı niteliğinde olduğunu söyler. Behçet Uz, meselenin Hasan Tahsin'in işgal günü şehit edilmesinden değil, ilk kurşunu attığı ileri sürülerek heykeli dikilmek istenmesinden kaynaklandığını belirtir. O gün yüzlerce insanın aynı anda şehit edildiğini söyleyen Uz, bu bakımdan dikilecek bir anıtın bütün

⁴⁸ Ege Ekonomi, 23 Ocak 1973.

⁴⁹ B.Umar, "İzmirli Sizin Gibi Düşünmüyor, Sayın Behçet Uz", Yeni Asır, 25 Ocak 1973.

şehitlerin hatırasını temsil etmesi gerektiğini vurgular. Ardından da “Zito” diye bağırmayı reddettiği için öldürülen “Albay Süleyman Fethi Bey’in neyi eksik” diye sorar. Hatta Behçet Uz, kendi belediye başkanlığı döneminde başta Süleyman Fethi Bey olmak üzere bazı şehitlerin de bir anıtta tecessüm ettirilmesinin fikir olarak ortaya atıldığını, ancak Hasan Tahsin’in isminin hiçbir şekilde geçmediğini ifade eder. Konu, Vali Kazım Dirik tarafından Atatürk’e kadar aktarılır ve sonunda anıtın sembolik olmasına, şehitlerin ayrı ayrı belirtilmemesine karar verilir. Diğer yandan Behçet Uz, Milli Mücadele’nin tek kurşunla kıvılcımlandığı iddiasına ise, “değeri bile olmayan ve tarihi gerçeklere uymayan bir görüş...” olarak yaklaşır, o günleri yaşamış kendisi gibi yaşlı kuşağın böyle bir iddianın ne kadar hayali olduğunu çok iyi bildiğini de ekler⁵⁰.

“Anıt”a itiraz eden isimlerden biri de uzun yıllar İzmir Baro Başkanlığı yapan Necdet Öklem’dir. “*Ne var ki yakın tarihin gerçeklerine duyulan saygı, o gerçekleri ortaya sermek ve tartışma meydanına getirmek gereğini insana bir görev olarak yüklemektedir...*” diyerek başladığı yazısında ilk kurşunu Hasan Tahsin’in atmış olamayacağını açıkça dile getirir⁵¹. Öklem; son zamanlarda genişletilen kampanya sonucunda içlerinde öğretim üyelerinden devlet adamlarına kadar birçok aydının, Hasan Tahsin’i adeta mitolojik bir karaktere büründürdüğünü, radyo ve televizyonda her vesile ile bu konunun ele alındığını, hatta daha da ileri gidilerek “Milli Mücadele’nin Hasan Tahsin’in attığı kurşunla başladığı” gibi devrim tarihimizin gerçeklerine tamamen ters düşen iddiaları ortaya attıklarını söyler. Özellikle bazı gazetecilerin mesleki aidiyet duygusu altında hareket ettiğini de vurgulayan Öklem, yazısında “*ilk kurşunu atan Hasan Tahsin mi?*” sorusuna cevap aramaya girişir.

İlk olarak Harbiye Nezareti’ne gönderilen bir rapordan söz eder. Yunan yetkililerin ilk olarak kışladan ateş açıldığını belirtmesi üzerine Türk subayının “*hüviyeti meçhul ve fakat Rum olduğu muhakkak*” olan biri tarafından bir el revolver atılması üzerine olayların başladığı yönünde ifade verdiğini hatırlatır. Bunun yanında Ahenkçi Şevki’nin İzmir’in en namuslu ve vatansever gazetecilerinden biri olduğunu vurgulayan Öklem, Şevki Bey’in Celal Bayar’a yazdığı mektupta “ilk kurşunu” Saatçi Aziz Bey’in attığını dile getirdiğini belirtir. Ardından da, işgal günü idadi talebesi olan ve işgal sırasında kışlada bulunan Sami Talu’nun kendisine “ilk kurşunu” kışlaya girmeyen ve kışla önünde kalan Arap Rasim’in attığını ve bundan dolayı Yunan askerlerinin doğrudan kışlayı hedef aldığını kendisine aktardığını söyler. Ayrıca Hürrem Kubat’ın da bu olayı doğruladığını ekler. İlave olarak Öklem; İzmir Müdafaa-ı Hukuk Cemiyeti’nin Tevfik Paşa’ya gönderdiği raporda, Hasan Tahsin’in

⁵⁰ Uz, “Taş Değil Bir Fikir”, *Yeni Asır*, 8 Şubat 1973.

⁵¹ Öklem, “Şehit Hasan Tahsin ve İlk Kurşun”, *Ege Ekonomi*, 23 Ocak 1973.

ikametgâhında şehit edildiğine dair bir ifadenin yer aldığını ayrıca eski İzmirliilerden olan Tahir Bor'un da Hasan Tahsin'in Frenk mahallesinde bir pasajda şehit edildiğini söylediğini ekler. Reşat Leblebicioğlu ve Orhan Salepçioğlu gibi isimlerin ise işgal günü İzmir'de bulunmalarına rağmen "ilk kurşunu" Hasan Tahsin'in atmış olamayacağını, eğer böyle bir durum olsaydı, bunu hemen duymaları gerektiğini ifade ettiklerini de belirtir⁵². Sonuç olarak Öklem'e göre, "ilk kurşunun" kimin tarafından atıldığının bilinmesi mümkün değildir.

Bilge Umar, tartışmayı sürdürerek 23 Şubat 1973'te "İlk Kurşunu Hasan Tahsin Atmıştı..." başlığı altında bir yazı dizisi başlatır. Yeni Asır gazetesinde 8 gün boyunca devam eden yazı dizisinde bir yandan Necdet Öklem'in "ilk kurşunu" konusunda öne sürdüğü iddialara cevap vermeye diğer yandan da kendi tezini ispatlamaya girişir. Bilge Umar, gazetede yayınlanan bu metni daha sonra ilk baskısı 1974'de yapılan söz konusu eserine taşıyacaktı. Eserinde ilk olarak; "ilk kurşunu" Hasan Tahsin'in attığının Türkiye'de özellikle de İzmir'de, halkın ve araştırmacıların yaygın inancı olduğu belirtmiş ardından da "*benim araştırmalarımın sonucuna göre de o inanç, gerçeğin ta kendisini yansıtmaktadır*" iddiasında bulunmuştur⁵³. Ardından 1973'e kadar, "İzmir'de 15 Mayıs 1919 günü atılan ilk direniş kurşunu kimin silahında çıkmıştır" sorusunu soranlara, araştırma yapanlara, hemen herkesçe, Hasan Tahsin Bey'in tabancasından cevabının verildiğini ileri sürer. Kanıt olarak ise on yıllar öncesinden İzmir'de nice caddeye, sokağa, okula, Hasan Tahsin, Şehit Nevres adlarının verilmesini gösterir⁵⁴. Buna karşılık ise "*ilk kurşunun Hasan Tahsin atmamıştır*" diyenlerin bu durumu kanıtlayacak belge koyamadıklarını söyler. Hemen akabinde de konuyu Behçet Uz'un "*işgal ve kurtuluşun en inandırıcı*

⁵² Öklem, "H. Tahsin Evinde Öldürülmüştür", *Ege Ekonomi*, 24 Ocak 1973.

⁵³ Umar 2011, s. 129.

⁵⁴ Belediye Meclisi 1951'de Montrö Meydanı'ndan Atatürk Anıtı'nın bulunduğu Cumhuriyet Meydanı'na çıkan bulvara "Şehit Nevres Bey Bulvarı" adını verir. 15 Mayıs 1961 günü Konak vapur iskelesinin önündeki meydana; "İzmir'in İşgale Uğradığı 15 Mayıs 1919 Günü Sabahı Türklük Haysiyet Ve Bağımsızlığı Uğruna Kanlarını Döken Kahraman Şehitlerin Aziz Hatırasına" ifadelerinin altında sırayla; Gazeteci Hasan Tahsin Bey, Miralay Süleyman Fethi Bey, Kaymakam Dr. Şükrü Bey, Kolağası Hüseyin Necati Bey, Yüzbaşı Nazım Bey, Yüzbaşı Ahmet Bey, Doktor Fehmi Bey, Mülazım Faik Bey, Mümeyyiz Nadir Bey ve Mümeyyiz Ahmet Hamdi Bey isimlerinin yer aldığı büyük bir mermer levha dikilir. 1965'de bu sefer Yeşilyurt semtindeki bir ortaokula "Şehit Gazeteci Hasan Tahsin Ortaokulu" adı verilir. 23 Şubat 1970'de ise İzmir Belediye Meclisi tarafından 253 sayılı sokağa "Gazeteci Hasan Tahsin Caddesi" adı verilir. Ancak bütün bunların hiç birinde "Hasan Tahsin'in "ilk kurşunu" atarak Milli Mücadeleyi başlattığına yönelik bir vurgu yoktur. Öte yandan Cumhuriyet'in hemen başında 1925 yılında "Şehit Fethi Bey" adının bir okula ardından 1932 de ise Konak'ta bir caddeye verildiği bilinmektedir. Nitekim uzun yıllar 15 Mayıs 1919 günü hatırlandığında ilk akla gelen Süleyman Fethi Bey olmuştur.

dokümanları Genelkurmayın arşivinde vardır”⁵⁵ sözüne getirir. Bilge Umar, Behçet Uz’a hitaben “*atıf yapılan deponun herhangi bir yerinde duran, henüz yayınlanmamış böyle bir belge var ise lütfedip açıklamaları...*” çağrısında bulunduğunu buna karşılık “*bize dayanak olabilecek şöyle bir belge var*” diyen birinin çıkmadığı belirtir.

Bu arada Bilge Umar, Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı tarafından her üç ayda bir çıkarılan ve Genelkurmay arşivindeki vesikaları yayımlayan “Harp Tarihi Vesikaları” dergisini, bunun yanında konuyla ilgili diğer yayınları da dikkatle incelediğini ifade ettikten sonra şu sonuca varır: “*bunlarda ilk kurşunu Hasan Tahsin’in atıp atmadığı konusunda tartışma yürütüp sonuca varan bir yazıya rastlamadığım gibi, böyle bir sonuç çıkarmaya elverişli belgelerin yer aldığını da görmedim*”⁵⁶. Nitekim Bilge Umar; bir yandan Behçet Uz’u “Hasan Tahsin’in ilk kurşunu atmadığı” iddiasını Genelkurmay belgeleri üzerinden kanıtlamasını istemekte diğer yandan ise kendisinin belgeleri incelediğini ve Hasan Tahsin’in ilk kurşunu attığına dair bir veriye ulaşamadığını itiraf etmektedir. Ayrıca Hasan Tahsin’in “ilk kurşunu” atarak Milli Mücadeleyi başlattığı iddiasını en başından itibaren “tarihsel bir gerçek” olarak kabul etmekte ve bu teze itiraz edenlerin ispat yükümlüğünün olduğunu düşünmektedir. Bu yüzden de çoğu kez karşı tarafa “ilk kurşunu Hasan Tahsin’in atmadığı ispatlayın” noktasıdır.

Bilge Umar, ilk kurşun ile ilgili Hasan Tahsin dışında ileri sürülen isimleri tek tek ele alıp kritiğini yapar ve bu konuda eleştirilerini sıralar⁵⁷. “İlk kurşunu bir Rum’un attığı” tezini “iddiaların en gülüncü” olarak değerlendiren Umar, “Yunan Taburuna Karşı Türklerin toplu ateş açtığı” iddiasını ise asılsız bulur⁵⁸. “İlk kurşunu” bir hapishane “kaçkının” da atmış olamayacağını ileri süren Umar, bu durumu hapishane kaçkınının psikoloji açısından olanaksız görür. Babasının aktardıklarına da başvuran yazar, 15 Mayıs günü babasının yanındakilerden birinin de silah deposundan tüfek aldığı ancak tüfeğin boş olduğunu hatta adamın ne elinde ve ne de cebinde mermi olmadığından hareketle silah deposu talanında eline tüfek geçirebilenlerin Yunanlılara hemen oracıkta kurşun atmasının mümkün olmadığı sonucuna varır⁵⁹. Bir diğer itiraz

⁵⁵ Uz, “Taş Değil Bir Fikir”, *Yeni Asır*, 9 Şubat 1973

⁵⁶ Umar 2011, s. 132.

⁵⁷ Umar 2011, s. 133-154.

⁵⁸ İlk atışın bir Rum veya Yunan askeri tarafından yapıldığı iddiasını sadece Vali İzzet Bey ve Kolordu Komutanı Ali Nadir Paşa savunmamıştır. Süvari Yüzbaşı Ahmet (Ataman), Efsun alayının kışlayı geçtikten sonra “*bir bahane icadıyla Rumlar tarafından Türklerden birine tabanca ile ateş edildiğini*” söylemektedir. Aka vd. 1993, s. 8

⁵⁹ Bilge Umar’ın söylediklerinin aksine farklı anlatılar da mevcuttur. Örneğin; Müşfik Kinson 15 Mayıs 1919’da Konak’ta yaşananlara abisiyle birlikte şahit olmuştur. Aktardıklarına göre;

noktası ise Rahmi Apak'ın "kaynağı" dışında hiç kimsenin "hapishane kaçkını" görmemiş olmasıdır⁶⁰. Eleştirilerini "Saatçi Aziz Efendi" konusunda da sürdüren Umar, "*benden ummazlar düşüncesi ile korkmuyorum*" diyen bir kişinin tam da kalabalığın olduğu bir noktada tabanca çekip kurşun atamayacağını düşünmektedir. Kemeraltı çevresinde tanınan birisi olduğuna göre "ilk kurşunu" atarken mutlaka başka birilerinin de görmüş olması gerekir. Ayrıca Aziz Efendi gibi "yaşlı başlı" birinin bu işi yapması umulacak bir iş değildir. Öte yandan Arap Rasim'in kışla önünde Yunanlılara "ilk kurşunu" attığı iddiasına da itiraz eden Umar, "ilk kurşunun" Askeri Kırathane önünden atıldığını dolayısıyla kışla kapısının geride kaldığını, arkada kalan erlere kurşun sıkmasının da insan aklına ve psikolojisine uygun düşmediğinin ayrıca bir lise öğrencinin silah taşımalarının da anormal bir durum olduğunu ileri sürer. Olayları başlatan kurşunun Yunan askerleri tarafından bir Türk polisine atıldığı iddiasını da kritik eden Umar, sadece Sıtkı Şükrü Pamirtan tarafından anıldığı için Üsteğmen Germencikli İbrahim Bey'in varlığının dahi şüpheli olduğunu söyler. Muvaffak Menemencioğlu'nun raporuna dayanarak olayları başlatan kurşunun kışladan 200 metre kadar ilerledikten sonra yerli Rumlar tarafından bir Türk polisine atıldığı yönündeki iddiayı ise, "ilk kurşunun" Askeri Kırathane önünde atılmış olduğundan dolayı gerçekliğe aykırı görür.

Bu arada Bilge Umar, *Yeni Asır* gazetesindeki yazı dizisinin hemen akabinde Köyceğiz'den postaya verilmiş bir mektup alır. Mektup da "ilk kurşunu" atanın Giritli Jandarma Subayı Hasan Tahsin Bey olduğu yazmaktadır. Hasan Tahsin Bey'in "ilk kurşunu" atmasına müteakip Efsun Alayına daha pek çok kişi tarafından ateş açılmış, ardından Hasan Tahsin Bey kaçmayı başarmış, isim benzerliği üzerine Hukuk-ı Beşer başyazarı Hasan Tahsin Recep Bey ilk kurşunu atan zannı sebebiyle evinde öldürülmüştür. Bilge Umar'a göre bu

hapishane önüne içerdeki mahkûmların anne ve babaları gelmiş yavrularımızı bırakın diye içerideki görevlilere yalvarmaktadır. O sırada içeriden bir zabıt çıkar ve kalabalığa dönerek "*hepsini salacağız merak etmeyin*" der. Daha sonra yanlarında büyük sandıklar taşıyan yaklaşık 10-15 kadar mahkûm içeriden çıkar. Zabıtın emriyle mahkûmlar sandıkları yere bırakır ardından askerler içleri silah ve mermi dolu sandıkları açarlar. Zabıt, mahkûmlara ve bekleyen kalabalığa dönerek Allah'ını seven silahlara sarılısın diye komut verir. Serbest bırakılan mahkûmların hepsi birer silah alırlar. Hatta zabıt içlerinde Müfşik Kinson'un da bulunduğu çocuklara da mermiler verir ve "*ağabeylerinizin yanında gidin ağabeyleriniz çatışırken mermileri onlara verirsiniz*" der. Daha sonra silahlanan mahkûmlar kışlanın arka tarafında Kemeraltı girişinde beklemeye başlar. Kinson'un iddiasına göre Yunan alayına "ilk kurşunu" silahlanan bu mahkûmlardan biri atmıştır. Gönenç 2012, s. 40-41.

⁶⁰ Hapishaneden çıkan birinin "ilk kurşunu" attığı iddiasını sadece Rahmi Apak dillendirmemiştir. İzmir'de işgal sabahı hapishaneyi boşaltmak için harekete geçenler arasında yer alan İsmail Kalender, Ali Orhan İlkurşun'a gönderdiği mektupta; hapishaneden çıkan üzerinde zeybek cepkenine benzeyen kısa bir mintan olan bir efenin, depoya koşarak bir mavzer bulduğunu ve "ilk kurşunu" atarak Yunan sancaktarını yere serdiğini ileri sürmüştür. Berber vd. 2013, s.21-22.

iddianın “tutulacak bir tarafı” yoktur, çünkü “ilk kurşun ve kurşunların” kıyıya yanaşmış mavnalardan atıldığı iddia edilmektedir. Umar, genel kabulün ilk atışın Askeri Kiraathane önünden yapıldığı ve kurşunla bayraktarın öldürüldüğü yönünde olduğunu hatırlatır. Bunun yanında Umar, Jandarma Subayı Tahsin Bey’in resmi bir görevli iken ve Ali Nadir Paşa’nın işgale karşı direnilmemesi emrine karşı gelerek “ilk kurşunu” atmış olabileceğine ihtimal vermez. Hatta işgal sırasında kışlada bulunma ihtimalini daha güçlü bulur⁶¹.

“İlk kurşun” konusunda Hasan Tahsin dışındaki iddiaların tümünün asılsız olduğunu öne süren Bilge Umar, hiçbirinin yeterli kanıtı olmadığı söyler. Ardından da “ilk kurşunu” Hasan Tahsin’in attığı gösteren kendi delillerini sıralar. Umar, tarih araştırmalarında ve mahkemelerde ispat için iki türlü delil kullanıldığını, bunların direk deliller ve dolaylı deliller olduğunu, Hasan Tahsin’in ilk kurşunu atmasıyla ilgili öne süreceği delillerin ise ikinci tür yani dolaylı deliller olacağını en başında hatırlatır. Açıkçası bu konuda direk delil olmadığını kendisi de kabul etmektedir.

Bilge Umar, Hasan Tahsin’in olay yerinde olduğunu ve orada öldürüldüğünü, Melek Gökmen’in “15 Mayıs sabahı erkenden evden çıkmış ve bir daha dönmedi” ifadesine ve Kadri Kemal Sevengil’in görgü tanıklığına dayandırır. Sevengil’in, Harp Madalyası ve İstiklal Madalyası sahibi olduğunu hatırlatan Umar, buradan hareketle sözüne güvenilir bir kaynak olduğu sonucuna varır. Ancak Hasan Tahsin’in “kurşun” attığına inanan Umar, Sevengil’in “bomba atıldı” iddiasını yanlış bulur. Son derece önemli sayılabilecek farklılığı ise açıklama yoluna gider ve tanığın bomba konusundaki “yanılgısını” Freud’un teorisine başvurarak “bilinçaltının ettiği oyun” olarak görür⁶². Dolayısıyla Sevengil, silah ile bombayı birbirine karıştırmıştır. Ancak nerdeyse ömrünün önemli bir kısmı cephede geçirmiş birinin “bilinç altının oyununa” gelip silahı, bomba ile karıştırması ne kadar olasıdır, tartışılır. Ayrıca silahtan çıkan bir kurşun ile bombanın yarattığı tahribatın aynı derece olmaması gerekir ki, tanıkta bu farkı anlayabilecek bir birikime sahip görünmektedir.

Umar’ın üçüncü delili ise Mıntıka Müfettişi Yüzbaşı Ziya Bey’in Jandarma Genel Komutanlığı’na gönderdiği rapordur. 5 Haziran 1919 tarihli raporda Kordon’da öldürülen Müslümanların isimleri sayılırken “*Hukuk-ı Beşer gazetesi sahibi olup Kordon üzerinde parça parça edilmek suretiyle şehit edilen Tahsin Recep Bey*”in de ismi geçmektedir. Ancak buradaki ifadelerde Bilge Umar’ın anlatısına aykırı olarak Hasan Tahsin’in Kordon’da öldürüldüğü söylenmektedir. Bu farklılığı ise Umar, Hasan Tahsin’in “parçalanmış bedeninin” ancak yöre esnafı tarafından Kordon’a taşınmak suretiyle

⁶¹ Umar 2011, s. 155-156.

⁶² Umar 2011, s. 157.

götürülmüş olmasıyla açıklama yoluna başvurmuştur⁶³. Diğer yandan ise Hasan Tahsin'in, cansız bedeninin Kordon'da parçalanmış halde bulunduğu iddiasından yola çıkan Umar, bu durumun resmi bir raporda yer almasını son derece anlamlı bulur, sadece bunun bile Hasan Tahsin'in ilk kurşunu attığının kanıtı olduğunu ileri sürer: "*Bu durum, hatta sadece bu, Hasan Tahsin'in sırf Konak Meydanı'nda 'görülen' bir Türk olduğu için yahut bir kaza kurşunu yüzünden hayatını kaybetmediğini; Yunanlılara silahla karşı çıktığını belirtecek en inandırıcı delil, tek başına yetebilecek bir delil değil midir?*"⁶⁴. Hâlbuki Mıntika Müfettişi Yüzbaşı Ziya Bey sözü edilen raporunda "ilk kurşun" konusunda yerli Rumları işaret etmektedir⁶⁵.

Bu arada Bilge Umar, Hasan Tahsin'in yaşamından iki olaya başvurarak, "*Hasan Tahsin'in olay yerinde Yunanlıların geçişini seyirle yetinecek yapıda bir insan olmadığını*" ileri sürer. Bunlar; Osman Suavi Gökmen'in anılarına dayanarak Hasan Tahsin, Neuchatel'de bir sinemada, Türkleri barbar gösteren bir film sahnesi sırasında sinemanın perdesini kurşun yağmuruna tutması ile Buxton kardeşlere karşı Bükreş'te gerçekleştirdiği suikast girişimidir. Suikast girişiminin ardından Ahmet Emin Yalman'ın aktardığına göre, Lord Charles Sydney Buxton tutuklanan ve cezaevine konan Hasan Tahsin'i ziyaret etmiş ve bu ziyaret sırasında Tahsin, Buxton'a; "*Bu teşebbüse atıldığıma katiyen pişman değilim, elimden gelse tekrar ederim*" demiştir. Ayrıca Bükreş'ten kız kardeşine yazdığı mektupta yer alan; "*Biz gençler Türkiye'yi kurtarmak için... her fedakarlığı, her türlü tehlike ile, vazife-i meşrua gibi telakki etmeliyiz*" ifadesi de dahil olmak üzere sıraladığı bu anekdotlar Bilge Umar'ı "ilk kurşunu Hasan Tahsin atmıştır" sonucuna götürmektedir.

Bilge Umar da, Kozanoğlu ve Taçalan gibi Hasan Tahsin'in *Hukuk-ı Beşer* de kaleme aldığı birçok yazıdan biri olan "Namus Uğruna" başlıklı makalesinde yer alan: "*O Yunan gelsin... Gelsinler... Fakat asla unutmazınlar ki Türk ölmedi yaşıyor... ve burayı Yunan'a vermeyecektir. Vermek isteyecek kuvvetlerle paylaşacak kozumuz var. Hatta silahlarımız olmasa bile, direnen ruhumuzla, coşkun kanlarımızla, hararetli vicdanlarımızla, sökülmeyen dişlerimizle bu ülkeyi savunacağız*" sözleri alıntılanarak, bu kelimeleri kullanan birinin ancak "ilk kurşunu" atmış olabileceğini sonucuna varır. Hatta söz konusu ifadeleri bu işe daha önceden karar vermiş olduğunun kanıtı olarak görür⁶⁶. Ancak benzer içerikli yazılar İzmir basınında, Ahenk, Müsavat, Duygu,

⁶³ Umar 2011, s. 158.

⁶⁴ Umar 2011, s. 161.

⁶⁵ Bayar 1997, VI, s. 198.

⁶⁶ Umar 2011, s. 160. Hasan Tahsin'in kaleme aldığı bazı yazılarda ortaya koyduğu yaklaşım siyasi tavrının zaman içinde değiştiğini göstermektedir. Nail Moralı, Hasan Tahsin'i Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti'ndeki çalışmalarına pek katılmayan hatta "*siyasi durumu belli*

Anadolu gibi gazeteler de sık sık yayınlanıyordu. Örneğin Ahenk başyazarı Şevki Bey, işgalden günler öncesi şunları yazmıştır: “*Bu bir milyon Müslüman öldürülmedikçe, Yunanistan buraya hükmedemez... İzmir bizim ezeli sevdamızdır. Biz ondan vazgeçmeyiz. Yenilmiş isek de alçak değiliz. Elimizdeki süngü kırılmışsa da, gönlümüzdeki namus cevheri, gayret nuru, kahramanlık ateşi silinmemiştir. Ruhumuzdaki iman ışığı sönmemiştir*”⁶⁷. Müsavat gazetesinde Sadık Bey ise, artık vatanın kurtulması için savaşmanın haksızlığa uğrayan toprağın evlatlarına düştüğünü hatırlattıktan sonra: “*Bugün her İzmirli, vicdanına karşı yemin etmelidir ki, İzmir’in Yunan işgaline geçtiği resmen açıklandığı gün, bu kutsal vazifesini yapmaya, memleketinin son karış toprağı için son damla kanını dökmeye hazırdır*”⁶⁸ der. Mart ayından itibaren İzmir’in Yunanlılar tarafında işgal edileceği şehirde konuşulmaya başlanmıştı. Şehrin ileri gelenleri Vali Vekili Nurettin Paşa’nın desteğiyle çeşitli toplantılar organize ediyordu. Beyler sokağındaki bir sinema binasında yapılan toplantıda Cami Bey’de bir konuşma yaparak şunları dile getirdi: “*Şayet İzmir, Yunan işgaline terk olunursa, Türk milleti bu işgal karşısında bir tepki göstermeksizin kadere boyun eğip, sessiz kalamayacak, kanlı olaylar meydana gelecektir*”⁶⁹.

Öte yandan Bilge Umar, ilk kurşunu ancak çok iyi silah kullanan birinin atmış olabileceğini düşünmektedir. İlk kurşunla bayraktarın öldürüldüğü düşünülünce bunu işi ancak “*o gerginlik ortamı içinde, arkasından ölümün geleceğini bilerek yani yaşamının son saniyelerinde bayrak taşıcıya kurşun atmak ve onu vurup öldürebilmek, yalnız Hasan Tahsin’in ki tipinde olağanüstü derecede göz peklik, onun ki tipinde olağanüstü yurtseverlik değil, bir de tabanca kullanmakta olağanüstü bir alışkanlık ve ustalık ister*”⁷⁰. Dolayısıyla Teşkilat-ı Mahsusa ajanı olarak görev yapan Hasan Tahsin, doğal olarak çok iyi tabanca kullanma becerisine sahipti. Fakat; 15 Mayıs sabahı hükümet konağı ve kışla civarında Umar’ın iddia ettiği “soğuk kanlılığa” sahip bir çok asker ve sivil kişinin var olduğu da gözden uzak tutmamak gerekmektedir.

Bilge Umar, “*ilk kurşunu Hasan Tahsin Bey’in attığını gören ve (onu İzmir’de tanıyan az olduğu halde) Hasan Tahsin Bey’i teşhis dahi edebilen bu çeşit, şimdi adı belirlenemeyen tanıkların varlığını, bilgi kaynaklarımız bize kanıtıyor*” dedikten sonra sadece Mazlum Boysan’a başvurur. Umar’ın iddiasına göre Boysan, Yunanlılar İzmir’e çıkarken Hasan Tahsin’in ilk kurşunu sıktığını ve onların kurşunlarına hedef olduğunu en az kırk kişiden dinlediğini

olmayan bir kimse” olarak tanıdıkların ifade etmiştir. Bu arada “kendisini severdik” demeyi de ihmal etmemiştir. Morali 1973, s. 58

⁶⁷ Ahenk, 17 Şubat 1919.

⁶⁸ Müsavat, 22 Şubat 1919.

⁶⁹ Aydemir 2011, II, s. 70.

⁷⁰ Umar 2011, s. 160.

belirtmektedir ve Umar'a göre bu kırk kişi "kimliği bilinmeyen tanıklardır". Fakat yukarıda da belirttiğimiz Mazlum Boysan'ın beyanında "en az kırk kişiden duydum" ifadesi yer almaz. Boysan herhangi bir rakam vermeden sadece; "daha başka subay arkadaşlarım da Nevres'in silahını ateşleyip, en önde Konak'a ilerleyen Yunan'ı vurduktan sonra şehit edildiğini gözleri ile gördüklerini" kendisine aktardıklarını söylemiştir⁷¹. Dolayısıyla bu anlatıda da olayın doğrudan gören kimse yoktur, hem Mazlum Boysan hem de ona aktaran Rahmi Bey olayın bizzat tanığı değildir.

Sonuç olarak Bilge Umar'ın yaklaşımına göre; özellikle mensubu olduğu kuşağın üyeleri, babalarından ve büyüklerinden ilk kurşunu Hasan Tahsin'in attığını duymuşlardır, dolayısıyla "maruf ve meşhur olan bir vakayı" ispata gerek yoktur. Hatta bu özelliğe sahip bir olay kendiliğinden ispat edilmiş durumdadır. "Maruf ve meşhur" olmasına rağmen bir olayın gerçekleşmediğini iddia eden kişi, kendi iddiasının delillerini sunmak zorundadır⁷². Buna rağmen Umar, ilk kurşunu Hasan Tahsin'in attığını gösteren delilleri art arda sıraladığı iddiasındadır⁷³. Nitekim "ayrıntılı" incelemesinin sonucunu her "mantıklı" insanın da kabul etmesi gerektiğini ileri sürer.

Sonuç

Nutuk başta olmak üzere Milli Mücadele tarihinin temel metinlerinde "Hasan Tahsin'in ilk kurşunu atarak Kurtuluş Savaşı'nı başlattığı" anlatısı yer almaz. Örneğin liselerde okutulmak üzere hazırlanan bizzat Atatürk tarafından da kontrol edilen dönemin resmi yayını Tarih IV kitabında çatışmanın başlangıcıyla ilgili olarak; "Efsun taburu İzmir kışlasının yanına yaklaşırken, Yunanlılar tarafından atılan silahları bahane ederek kışlayı ateşe tuttular" ifadesi yer alır⁷⁴. Hasan Tahsin'i öne çıkartan anlatının, tarihsel bir doğruya dönüşmesi 1940'lardan itibaren başlar. Rahmi Apak'ın kaleme aldığı *İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu* adlı eser kamuoyunun Hasan Tahsin ile "tanışmasına" sebep olur. Rahmi Apak, Hasan Tahsin ile ilgili iddiayı bir "söylenti" olarak değerlendirip, başka bir olasılıktan bahsetmesine rağmen "ilk kurşunu Hasan Tahsin'in atmıştır" anlatısının referansı haline gelir.

Apak'ın eserinde Hasan Tahsin'in sadece bir "isimden" ibaret kalması, 1950'lilerden itibaren yaşamı ile ilgili ayrıntıların belli yayınlarda işlenmesine neden olur. Bu konuda öne çıkan isim ise; uzun yıllar milletvekilliği yapan ve aynı zamanda Hasan Tahsin'in arkadaşı da olan Hamza Osman Erkan olmuştur.

⁷¹ *Yeni Asır*, 9 Eylül 1972.

⁷² Umar 2011, s. 162.

⁷³ Umar 2011, s. 162.

⁷⁴ Tarih IV 2004, s. 29.

Hamza Osman yazılarında, Hasan Tahsin'in "ilk kurşunu" atmış olabileceğini, yaşamındaki bazı kesitleri öne çıkartarak kanıtlamaya girişir. Diğer yandan ise Hasan Tahsin'i anıtlştırma çabaları gündeme taşınır. *Resimli Tarih Mecmuası*, *Tarih Anlatıyor*, *Yakın Tarihimiz* gibi dergilerde; Hamza Osman Erkan, Fahri Can, Cemal Kutay, Ertan Ünal gibi isimler makaleleriyle, Ömer Sami Coşar, Samim Kocagöz, Hasan İzzettin Dinamo, Şevket Süreyya Aydemir gibi isimler ise eserleriyle bu sürece katkı sunar. Özellikle 27 Mayıs müdahalesinden sonra Hasan Tahsin'i anıtlştırma çabaları siyaset ve bürokrasi nezdinde destek bulacaktır. 1972'ye kadar İzmir'de Hasan Tahsin veya Osman Nevres adını taşıyan anıt, bulvar, cadde ve sokak isimlerinde, "Hasan Tahsin'in "ilk kurşunu" atarak Milli Mücadeleyi başlattığına yönelik bir vurgunun olmaması, İzmir Gazeteciler Cemiyeti'nin Hasan Tahsin adına bir "ilk kurşun" anıtı dikilmesi için kampanya başlatmasına neden olacaktır. Öte yandan söz konusu bu girişimin ilham kaynağı ise Atina'nın Nea Smyrni semtine İzmir Metropoliti Hrisostomos'un heykelinin dikilmesi olmuştur. Anıt kampanyası İzmir kamuoyunda bazı itirazlarla uğrasa da kısa sürede ülke çapında topyekûn bir destek bulur. Nitekim 15 Mayıs 1974 günü Hasan Tahsin adına Konak meydanına dikilen "ilk kurşun anıtı" Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından açılır.

Kampanya sürecinde anıtın fikri temelini teşkil edecek, bir eser ihtiyacı ortaya çıkmış, bu ihtiyaç Zeynel Kozanoğlu'nun kaleme aldığı İzmir Gazeteciler Cemiyeti yayını olarak basılan *Anıt Adam Osman Nevres "Hasan Tahsin"* isimli kitapla karşılanmıştır. Yine söz konusu cemiyetin üyesi olan İzmirli gazeteciler, Nurdoğan Taçalan da yazdıklarıyla genel anlatıyı büyük ölçüde etkilemiştir. Bu isimlere Bilge Umar, Türkmen Parlak ve Ümit Sinan Topçuoğlu nu da eklemek gerekir. Sonuç olarak Hasan Tahsin ve "ilk kurşun" meselesi Türkiye'de tarihçilerden daha ziyade özellikle gazeteciler olmak üzerine çeşitli unsurların söz söylediği bir konu halini almıştır. Dolayısıyla bir çok çalışmada; bilimsel kaygı ve tarihsel araştırma yöntemleri yerine, mesleki ve ideolojik yakınlık üzerinden "tarihi yeniden kurma" çabasına girilmiş ve bu durum bir misyon faaliyeti olarak görülmüştür. İşin aslı birçok araştırmacı, Hasan Tahsin ve "ilk kurşun" arasındaki ilişkiyi çalışmamıza konu olan eserler üzerinden kurup, ilgili yayınları kaynak olarak gösterirken bu durumu gözden kaçırmıştır.

KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri

BCA. 490-1-0-0/570-2271-1

BOA, DH.İ.UM. EK, 66/12.

Resmi Yayınlar

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:1, Cilt 1, İçtima Senesi: 1, Onaltıncı İçtima, (15.5. 1336 Cumartesi), Ankara, TBMM Matbaası, 1959.

Sürelî Yayınlar

Anadolu'da Yeni Gün

Ahenk

Ege Ekonomi

Müsavat

Tarih Dünyası

Yakın Tarihimiz

Yeni Asır

Araştırma Eserler

- Aka vd. 1993 *Süvari Yüzbaşı Ahmet, "Türk İstiklal Harbi Başında Milli Mücadele"*, Yayınlayanlar İsmail Aka - Vehbi Günay - Cahit Telci, Akademi Kitabevi, İzmir.
- Apak 1942 Rahmi Apak, *Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, Güven Basımevi, İstanbul.
- Aydemir 2011 Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam Mustafa Kemal 1919-1922*, Cilt 2, 17. Baskı, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Baykara 2005 Tuncer Baykara, *Atatürk ve XX. Yüzyıl Türk Tarihi Araştırmaları*, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- Bayar 1997 Celal Bayar, *Ben De Yazdım*, Cilt 6, Sabah Kitapları, İstanbul.
- Berber vd. 2013 *Ali Orhan İlkurşun'un Kaleminden İlk Kurşun ve Sonrası*, Yayın Hazırlayan Engin Berber-Taner Bulut-Tülay Gül, Ödemiş Belediyesi Yıldız Kent Arşivi ve Müzesi Yay., İzmir.
- Çelebi 2000 Mevlüt Çelebi, *İtalyan Arşiv Belgelerinde Anadolu'da Yunan Mezalimi (1919-1922)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- Dinamo 1986 Hasan İzzettin Dinamo, *Kutsal İsyan Milli Kurtuluş Savaşının Gerçek Hikâyesi 1*, Tekin Yayınevi, İstanbul.
- Ediz 2015 İsmail Ediz, *Diploması ve Savaş İngiliz Belgelerinde Batı Anadolu'da Yunan İşgali*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.

Mithat Kadri VURAL

- Gökbel 2005 Asaf Gökbel, *Milli Mücadele'de Aydın*, Kolalı Matbaası, Aydın.
- Gönenç 2012 Volkan Gönenç, *Küllerin Altındaki İzmir (1909-1930)*, Çatı Kitapları, İstanbul.
- İnal 2014 Buğra İnal, "Bir İngiliz Subayının Gözünden İzmir'in İşgali ve Yaşananlar", Büyük Taarruzun 90. Yıldönümünde Uluslararası Milli Mücadele ve Zafer Yolu Sempozyumu, *Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları*, Cilt II, Ankara.
- İzmir Fecayii*, "1 İzmir'in Suret-i İşgali, Harbiye Nezareti ve Umum Jandarma Kumandanlığına Gelen Raporlar ve sair Vesikalar", b.y., t.y.
- Kocagöz 1962 Samim Kocagöz, *Kalpakkıllar*, Ataç Yayınları, İstanbul.
- Moralı 1976 Nail Moralı, *Mütarekede İzmir Önceleri ve Sonraları*, Tekin Yayınları, İstanbul.
- Moralı 1973 Nail Moralı, *Mütarekede İzmir Olayları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Onay 2004 Ahmet Talat Onay, *Milli Mücadele Yazıları*, Hazırlayan Cemal Kurnaz-Şefika Kurnaz, MEB Yayınları, 2. Baskı, İstanbul.
- Öklem 1999 Necdet Öklem, *İzmir'in İşgali*, Işık Ofset Matbaacılık, İzmir.
- Öktem 1991 Haydar Rüştü Öktem, *Mütareke ve İşgal Anıları*, Hazırlayan Zeki Arıkan, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Rodas 1950 Mihaıl Rodas, *I Ellada Stin Mikran Asia (1918-1922)*, Tipografeia: Kleisouni.
- Selçuk 2002 İlhan Selçuk, *Yüzbaşı Selahattin'in Romanı*, II. Kitap, Cumhuriyet Kitap Kulübü, 9. Baskı.
- Parlak 1982 Türkmen Parlak, *Yunan Ege'ye Nasıl Geldi*, İzmir Sosyal Hizmetler Vakfı Kültür Yayınları, İzmir.
- Taçalan 2007 Nurdoğan Taçalan, *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken*, Bilgi Yay., Ankara.
- Tarih IV* 2004 *Kemalist eğitiminin Tarih Dersleri (1931-1941)*, Kaynak Yayınları, 4. Baskı, 2004, İstanbul.
- Turan 1991 Mustafa Turan, "İstiklal Harbinde 'Müttefikler Arası Tahkik Heyeti' Çalışmaları, Raporu ve Tahkikat Neticesi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı 8, Ankara.
- Umar 2011 Bilge Umar, *İzmir'de Yunanlıların Son Günleri*, İzmir Büyükşehir Belediyesi Kent Kitaplığı, 2. Baskı, İzmir.

SUMMARY

At the end of the First World War, Izmir was occupied by the Greek army following the decision taken at the Paris Conference on 15 May 1919. The unrest during the occupation suddenly appeared on the agenda of the Ottoman and Western public. When the Greek troops arrived at the quay in the morning, went through the Clock Tower and the Yellow Barracks and arrived at the entrance of Kemeralti, one or more shots are heard. Thereupon, the Greek soldiers first started shooting at the streets, the buildings connected to the area, the Government House and the Yellow Barracks, and as a result of the fire set by the Greek soldiers, many Muslims lost their lives and in a short time the occupation led to great chaos.

There are different opinions and statements concerning by whom, when and where "the first bullet" was fired against the Greek soldiers in Izmir. In spite of all of these uncertainties, the approach that "Hasan Tahsin initiated the national struggle by being the first to open fire" has transformed into an "accurate" historical fact in progress of time. A long period of years in Turkey, including the National Struggle period, there was no indication of a historical narrative that the War of Independence begun in Izmir with "the first bullet" against the Greek troops. Therefore, no name had been mentioned about who was the first to open fire until 1940s. The narrative about "Hasan Tahsin" and "the first bullet" cannot be found in the primary sources about the history of national struggle, notably in Nutuk and Tarih IV. However, after the 1960s, the name of Hasan Tahsin (Osman Nevres) was added to the historical narrative as being the person who fired "the first bullet". Journalists, litterateurs, politicians and bureaucrats have played a more important role than historians within that period. Especially four works draw attention when it comes to acknowledging the narrative about Hasan Tahsin. These works are *İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu* by Rahmi Apak, *Anıt Adam Osman Nevres Hasan Tahsin* by Zeynel Kozanoğlu, *Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken* by Nurdoğan Taçalan and *Izmir'de Yunanlıların Son Günleri* by Bilge Umar. With a critical approach, this study aims to re-examine the works mentioned above, which are taken as references for the fact that Hasan Tahsin initiated the national struggle by being the first to open fire. This study, on one hand, aims to criticize the works considered references for the historical narrative on the issue that Hasan Tahsin was the first to open fire and the historical evidences presented in these works, rather than who was the first to open fire. On the other hand, this study aims to analyze the historical adventure of the discussions around Hasan Tahsin and "the first bullet".

Beginning from the 1960s, the narrative that brought Hasan Tahsin to the fore has become an "accurate" historical fact. The work "*İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*" written by Rahmi Apak has led to Hasan Tahsin becoming publicly known. Although Rahmi Apak regarded the claim about Hasan Tahsin as a "rumour" and mentioned another possibility, he has become the reference for the narrative that "*Hasan Tahsin was the first to open fire*". The fact that Hasan Tahsin was only a "name" in the Apak's work, has led to the details about his life being treated as a subject in certain works. The magazines such as *Resimli Tarih Mecmuası*, *Tarih Anlatıyor* and *Yakın Tarihimiz*, the articles written by Hamza Osman Erkan, Fahri Can, Cemal Kutay

and Ertan Ünal, and the works written by Ömer Sami Coşar, Samim Kocagöz, Hasan İzzettin Dinamo and Şevket Süreyya Aydemir have contributed to the process.

In the meantime, there were efforts to monumentalize Hasan Tahsin. Such efforts were supported by politicians and bureaucrats especially after the 1960 Turkish coup d'état. Finally, Izmir Journalists Association (IGC) launched a campaign in the year of 1972 to erect a "The First Bullet" monument on behalf of Hasan Tahsin. On the other hand, in a southern suburb of Athens called Nea Smyrni, the statue of Chrysostomos Kalafatis, the Greek Orthodox metropolitan bishop of Izmir, was erected, which was an inspiration for this campaign of Izmir Journalists Association (IGC). The campaign for the monument has been approved throughout the country in a little while. As a consequence, the opening of "The First Bullet" monument, which was erected in the Konak square on behalf of Hasan Tahsin, was made by the then President of the Republic of Turkey Fahri Korutürk on May 15, 1974. During the campaign process a work was needed, which could form the intellectual basis of the monument, and the need was met with the book named *Anıt Adam Osman Nevres "Hasan Tahsin"*, which was written by Zeynel Kozanoğlu and published by Izmir Journalists Association (IGC). Besides, the journalists from Izmir, who were members of the above-mentioned association just like Nurdoğan Taçalan, have impressed the narrative to a great extent. Bilge Umar, Türkmen Parlak and Ümit Sinan Topçuoğlu can also be considered. As a result, the issue of Hasan Tahsin and "The First Bullet" has become an issue on which various groups, especially journalists, comment rather than historians. Therefore, there were efforts to "rewrite the history" in a great deal of studies according to their professional and ideological affinity instead of scientific and historical research methods, and this situation was considered to be a mission. As a matter of fact, great numbers of researchers have associated Hasan Tahsin with "The First Bullet" via these works, and missed the situation while quoting from the publications.